

CREATIEF MENSENPARK - EMMEN KWALITEITSBOEK

11 APRIL 2017

TEAM:

POWERHOUSE COMPANY
ARCHITECTURE / INTERIOR / DESIGN

Powerhouse Company

office@powerhouse-company.com
+31 10 404 67 89
www.powerhouse-company.com

Vasteland 38K
3011 BM Rotterdam

LAPLAB

LAP Landscape & Urban Design

info@laplab.eu
+31 6 53 48 60 61
www.laplab.eu

Van Vollenhovenstraat 56a-III
3016 BK Rotterdam

Planmaat

info@planmaat.nl
+31 15 212 79 41
www.planmaat.nl

Burgwal 8a
2611 GJ Delft

Merosch
vormgeven aan duurzaamheid

Merosch BV

info@merosch.nl
+31 172 - 65 12 64
www.merosch.nl

Klipperaak 201
2411 ND Bodegraven
Postbus 149
2410 AC Bodegraven

Marieke
Berkers

Marieke Berkers

info@mariekeberkers.nl
+31 6 466 11 870
www.mariekeberkers.nl

CREATIEF MENSENPARK Emmen

Kwaliteitsboek

Versie 06

11 april 2017

In opdracht van:

Gemeente Emmen

gemeente@emmen.nl
+31 591-689 000
gemeente.emmen.nl

Postbus 30.001
7800 RA Emmen

**CREATIEF MENSENPARK - EMMEN
KWALITEITSBOEK**

- **Leeswijzer**

De voormalige dierentuin van Emmen, voorheen het Noorder Dierenpark, is een bijzondere plek in Emmen. Het park ligt in het centrum, direct aan het Marktplaatsplein en heeft een unieke landschapskwaliteit met eeuwenoude bomen. Het is een plek die alle Emmenaren kennen, een plek met historie en herinneringen. De dierentuin is in maart 2016 verhuisd naar een nieuwe plek aan de westkant van het centrum, aan het nieuwe Raadhuisplein. Hierdoor is de oude dierentuinlocatie vrij gekomen. De kern van het nieuwe Creatief Mensenpark Emmen zal een openbaar park zijn voor de bewoners en bezoekers van Emmen. Een park met kunst, cultuur en innovatie waar tevens ruimte komt voor gebouwen en kleine ondernemingen, die reuring brengen in het gebied.

Voor u ligt het kwaliteitsboek voor Creatief Mensenpark Emmen. Hierin worden de randvoorwaarden voor de gebouwen inclusief de directe buitenruimte in onderlinge samenhang vastgelegd. Het kwaliteitsboek geeft richting aan de sfeer en uitstraling van het inrichtingsplan voor het openbare gebied en borgt de samenhang tussen de gebouwen en het park. Ook geeft het kwaliteitsboek een concreet en samenhangend duurzaamheidskader voor zowel het openbaar gebied als bebouwing in het park.

Het kwaliteitsboek bestaat uit drie delen: (A) **Cultuurhistorie**, (B) **Ambitie** en (C) de **Criteria**. In deel A wordt het landschap van het voormalige dierenpark in Emmen in historisch perspectief geplaatst. Hier worden de tijdslagen samengevat, benoemd welke cultuurhistorisch waardevolle relictten het park nu nog kent en er wordt in dit hoofdstuk afgesloten met de cultuurhistorische kernwaarden.

In deel B wordt de ambitie voor Creatief Mensenpark Emmen omschreven. Dit begint met een samenvatting van het 'Inspiratie- en Ontwikkeldkader voor het voormalige dierenpark van Emmen' vastgesteld door de Raad op 28 januari 2016 en het 'Concept voor het Creatief Mensenpark zoals verwoord in de presentatie 'Concept voor het Creatief Mensenpark' (en zoals gevisualiseerd in de film 'Mensenpark Emmen'), vastgesteld door het college van B&W op 6 december 2016. Vervolgens worden de cultuurhistorische relictten en de vooraf vastgestelde kaders vertaald naar een landschappelijke raamwerkkartaal. Tevens worden de ambities met betrekking tot duurzaamheid benoemd.

In deel C worden de kwaliteitscriteria omschreven voor het toekomstige Creatief Mensenpark Emmen. Allereerst komt de zonering van beeldkwaliteit aan bod, met een beschrijving van de drie afzonderlijke delen van het park: de Nieuwe Savanne, het Entreegebied en het Initiatieven Ontwikkelpark. In hoofdstuk 6 worden de minimumeisen benoemd voor het park, die er voor zorgen dat de harmonie tussen de drie gebieden gewaarborgd wordt. In hoofdstuk 7 en 8 staan de eisen voor respectievelijk de openbare ruimte en de bebouwing.

**“Doel document:
toetsingskader
voor beeldkwaliteit
architectuur
& inrichting.”**

Status kwaliteitsboek

en proces voor plannen en initiatieven

- **Status kwaliteitsboek en proces voor plannen en initiatieven**

Het kwaliteitsboek is het kader voor zowel initiatieven van derden als voor de gemeente met betrekking tot de ontwikkeling van bouwprogramma en de inrichting van het openbaar gebied. Het heeft hiertoe een bindend karakter voor derden én de gemeente, hetgeen betekent dat plannen zowel qua bebouwing als inrichting van openbaar gebied in het Creatief Mensenpark moeten voldoen aan de kaders van dit kwaliteitsboek.

- **Bewaking kwaliteit en ambitie**

Om te waarborgen dat de in het boek beschreven kwaliteit en ambitie leidraad blijft wordt een kwaliteitsteam ingesteld dat bouwinitiatieven en de inrichting van het openbare gebied toetst en adviseert aan de gemeente. Het kwaliteitsteam gaat niet over de inhoud (functie, programmering), maar uitsluitend over de 'harde kant': architectuur, openbaar gebied, duurzaamheid en de samenhang daartussen als beschreven in dit kwaliteitsdocument.

Het kwaliteitsteam, met daarin ondermeer een architectonisch en stedenbouwkundig supervisor, heeft een toetsende rol voor bebouwing en openbaar gebied. Daarnaast heeft het team een adviserende rol in de zin dat, indien een plan niet voldoet aan de kwaliteit en ambitie van dit Kwaliteitsdocument, advies wordt gegeven hoe het plan zo kan worden aangepast dat de geambieerde kwaliteit wél wordt behaald.

Het College van Burgemeester en Wethouders kan, indien redelijkerwijs niet voldaan kan worden aan de kaders uit dit Kwaliteitsdocument en de voorgenomen ontwikkeling passend wordt geacht in de ambitie voor het Creatief Mensenpark, besluiten gemotiveerd af te wijken van de in dit document opgenomen kaders. Een voornemen tot afwijking van dit document wordt ter beoordeling voorgelegd aan het Kwaliteitsteam, waarbij het College dit advies meeweegt in haar besluitvorming.

1. Advisering parkredactie en beleidsmatige toetsing

In het creatief mensenpark wordt niet veel meer grondoppervlak bebouwd dan nu bebouwd is. Daarbij geldt een hoge ambitie. Dat betekent dat bij elk initiatief in eerste instantie een kritische toets plaatsvindt, of het passend is in deze ambitie. Hiertoe worden initiatieven in eerste instantie ter advisering (op inhoud / programma, en de bijdrage aan de ambitie van het Creatief Mensenpark) voorgelegd aan de parkredactie en vervolgens – na advies van de parkredactie- beoordeeld door de gemeente. Hierbij wordt getoetst of qua functie c.q. programma wordt voldaan aan het Inspiratie- en ontwikkelkader, en anderzijds of het initiatief in voldoende mate kan bijdragen aan de ambities van het Creatief Mensenpark. Als dit het geval is, is de beoordeling van het gebouw en de inpassing van het gebouw door het kwaliteitsteam de volgende stap.

2. Architectenselectie

Er gelden eisen als het gaat om de selectie van een architect voor nieuwe bebouwing in het park. Een initiatiefnemer draagt, indien de toetsing op inhoud positief is, een aantal architecten aan die door het kwaliteitsteam beoordeeld worden op basis van referenties, presentatie en visie op de opgave. Afhankelijk van de locatie, impact en omvang van het initiatief kan het aantal uit te nodigen architecten bepaald worden. Het kwaliteitsteam heeft het recht om, indien een initiatiefnemer het advies voor een bepaalde architect negeert, de gemeente te adviseren niet met de betreffende ontwikkeling verder te gaan om op deze manier de kwaliteitsambitie met betrekking tot het park te waarborgen. Ook kan het kwaliteitsteam constateren dat geen van de door de initiatiefnemer aangedragen architecten in staat is de opgave te vervullen. In die gevallen kan het team advies geven omtrent de architectenkeuze. Indien dat advies niet wordt opgevolgd, heeft het team ook het recht de gemeente te adviseren niet met de betreffende ontwikkeling verder te gaan. Vanzelfsprekend geldt dat, bij de selectie van een architect voor gemeentelijke initiatieven, de aanbestedingsregelgeving in acht genomen moet worden.

3. Vroegtijdig overleg

Nadat de architect is geselecteerd, wordt het initiatief vroegtijdig ter advisering voorgelegd aan het kwaliteitsteam. Hiertoe wordt het schets-, voorlopig-, en definitief ontwerp van een gebouw telkens aan het kwaliteitsteam voorgelegd ter toetsing en advisering. Op deze wijze is vroegtijdige bijsturing mogelijk en wordt voorkomen dat plannen nog rigoreuze aanpassingen behoeven als er al veel tijd en energie is gestoken in de uitwerking. Ook (deel)plannen voor de inrichting van het openbaar gebied worden om deze reden vroegtijdig voorgelegd aan het Kwaliteitsteam.

inhoud

Inhoudsopgave

Creatief Mensenpark Emmen

• DEEL A: CULTUURHISTORIE

1. Cultuurhistorische essentie.	11
Landschap Dierenpark Emmen in historisch perspectief.	13
- Ligging tussen keileemruggen.	13
- Esdorplandschap rondom de stad Emmen.	13
- De Bisschop van Utrecht (ca 1000-1600).	16
- Het landgoed Willinge (ca 1600-1935).	16
- Beginjaren dierenpark (1935-1940).	16
3 monumenten in Dierenpark Emmen.	17
- Wildpark (1938-1970).	19
- Educatie en geografische zones (1970-1995).	19
- Doorontwikkeling dierentuin (1995-2015).	20
2. Cultuurhistorische kernwaarden.	23
Rijk aan geschiedenis - de tijdslagen.	24
Cultuurhistorische kernwaarden.	26
1) Gelaagdheid door grote ambitie.	26
2) Zoölogisch landschap.	27
3) Geënceneerde micromilieus.	28
4) Eenheid in veelheid.	28
5) Co-evolutie van de parkcommunity.	29

• DEEL B: AMBITIE

3. Gebiedsambitie.	33
Aanleiding en opgave.	35
Inspiratie- en ontwikkelkader.	37
Structuur centrum Emmen.	38
Ontwikkeling totaalconcept mensenpark.	41
4. Raamwerk.	43
Landschappelijk raamwerk.	45
Duurzaamheidsfilosofie.	48
Circulaire Economie = Zoölogie.	52

• DEEL C: CRITERIA

5. Zonering Beeldkwaliteit	57
5.1. Nieuwe Savanne.	60
5.2. Entreegebied.	66
5.3. Initiatieven en ontwikkelpark.	68
6. Harmonieus totaalbeeld.	71
6.1. Kleur en materiaal.	73
6.2. Meubilair.	75
6.3. Bruggen.	76
6.4. Entrees.	77
6.5. Speelplekken.	79
6.6. Expressie.	81
7. Openbare ruimte.	83
7.1. Toegankelijkheid.	84
7.2. Begrenzingsen.	86
7.3. Veiligheid.	88
7.4. Verlichting.	89
7.5. Beplanting.	90
7.6. Extreme natuur.	95
7.7. Zichtbaar water.	96
7.8. Duurzaamheid.	98
8. Bebouwing.	103
8.1. Architectuurstijl.	104
8.2. Maat der dingen.	107
8.3. Bijdrage aan park.	109
8.4. Relatie Binnen-buiten.	110
8.5. Oriëntatie en hiërarchie.	112
8.6. Flexibiliteit.	113

CREATIEF MENSENPARK EMMEN

Attractief zoölogisch park met duurzame organische architectuur

CULTUURHISTORIE

DEEL A

deel A:

1. Cultuurhistorische essentie

Creatief Mensenpark Emmen

Jeugdhoeve & kinderboerderij

Een van de eerste kinderboerderijen in Nederland. In Emmen zonder inheemse dieren zoals kippen of een koe. Maar exotische dieren zoals lama's en zeboes. Ouders dronken een kopje koffie terwijl de kinderen speelden.

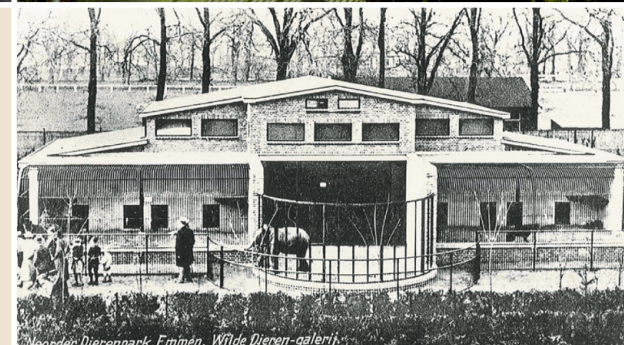
Hoofdlaan Schultehuis

Het 17e eeuwse Schultehuis had een grote hoofdlaan van het westen naar het oosten. Een laan van 20m breed en 350m lang, met bomen van nu minstens 300 jaar oud. Hier ging men met de koets uit rijden.

“Elk jaar iets nieuws”

Elk jaar iets nieuws. Zodat mensen zich groepen voelen om elk jaar weer terug te keren. Dat is de formule waarmee het Noorder Dierenpark is groot geworden.

Landschap Dierenpark Emmen in historisch perspectief.

Cultuurhistorische Essentie.

Het voormalige dierenpark van Emmen ligt op een plek die iedere Emmenaar kent. Het is een plek vol historie en herinneringen, met unieke landschapskwaliteiten en eeuwenoude bomen. De karakteristieke en cultuurhistorisch waardevolle elementen van de plek willen we borgen. Het zijn de continue ruimtelijke dragers van het karakter van de plek en geven het nieuwe Creatief Mensenpark Emmen nu al haar identiteit mee. In dit hoofdstuk wordt het huidige park in haar historische context geplaatst.

• Ligging tussen keileemruggen.

Het landschap van Emmen wordt sterk bepaald door de aanwezigheid van de Hondsrug. Deze is ontstaan in de voorlaatste ijstijd, het Saalien (ca. 370.000 – 130.000 v. Chr.), een periode vòòr het ontstaan van het veen. Vanuit het noorden stuwden ijstongen de Hondsrug op en werd de Hunze vallei gevormd. Het landijs zette een slecht doorlatende laag grondmorene af, de zogenaamde keileemlaag, die bestaat uit leem, zand, grind, keien en rotsblokken. Zoals de geomorfologische kaart laat zien bestaat de **Hondsrug uit twee, parallel aan elkaar lopende, keileemruggen**. Deze ruggen lopen in noordelijke richting door. Tussen beide keileemruggen ligt een lager gelegen gebied waar in het verleden de meren het Emmermeer en Bargermeer hebben gelegen. Ook **het Oude Dierenpark Emmen lag, en ligt nog steeds, in dit lager gelegen gebied tussen de beide ruggen**. Het moet al vroeg door mensen zijn bezocht, getuige de vele hunebedden in de omgeving. De grootste ligt nog geen kilometer van het park af. De voorvaders van de latere bewoners van het dierenpark, zoals rendieren, bizon en misschien wel beren, liepen hier toen nog vrij rond.

• Estdorplandschap rondom de stad Emmen.

Oorspronkelijk was er een grote samenhang tussen de natuurlijke (bodem)gesteldheid en het reliëf en het menselijk ingrijpen en daarmee inrichting van het landschap. Waar plaatselijke factoren verschilden, verschilden ook de nederzettingenpatronen. Het landschap rondom het oorspronkelijke dorp Emmen is een typische representant van het historische esdorpenlandschap, een landschap dat zich over het Drents Plateau en Hondsrug uitstrekt. De oudste generatie esdorpen stamt uit de Vroege Middeleeuwen (8e – 9e eeuw), toen boeren zich min of meer op één plek gingen vestigen. Het esdorpenlandschap heeft zich in de Volle en late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd verder uitgebouwd.

Het Estdorp

De bewoners van het esdorp vestigden zich over het algemeen op de overgang van lager naar hoger gelegen gronden; voldoende dicht bij het water maar toch hoog genoeg om droge voeten te houden. Vrijwel alle esdorpen hebben één of meerdere brinken, verzamelpaatsen voor het vee. Brinken zijn veelal driehoekige (open) ruimtes bestaande uit gras met eikenbomen voor de bouw en (niet altijd) een drinkkuil voor het vee. De driehoekige vorm was vooral functioneel; voor de **inscharing van het vee**. Van het esdorp liepen wegen naar de es, de velden en omringende dorpen. Hierdoor ontstond een spinnewebachtig wegenpatroon met het dorp als centrum in het ‘web’.

De es ontstond doordat boeren hun bouwland uitbreidden door de oorspronkelijke bossen te kappen en afzonderlijke akkertjes aaneen te laten sluiten tot één geheel. De es lag vlak bij het dorp, meestal op de wat hoger gelegen gronden, en was vaak van de omringende heide gescheiden door een houtwal of bos(strook)je. Karakteristiek voor een es is dat het een open landschap is. Door

het eeuwenlang opbrengen van mest door de mens hebben er een dikke zwarte bovengrond gekregen en zijn ze (nog) hoger komen te liggen.

Het beekdal

In de loop der tijd werden de broekbossen in de beekdalen ontgonnen en de natste en laagst gelegen delen van de beekdalen meer en meer **ingericht als hooilanden die eenmaal per jaar werden gemaaid**. Daar waar het droog genoeg was werden weilanden in de beekdalen ingericht die aansloten op de wat lager gelegen hooilanden. Hier graasde ‘s zomers het vee. Langs de weilanden werden **als veekering houtwallen aangelegd**. Sloten richting de beek, het laagst gelegen deel, zorgden voor afwatering. Specifiek voor Emmen is dat ook het lager gelegen gebied tussen beide keileemruggen, het gebied waarin de meren het Emmermeer, Bargermeer en het terrein van het huidige Dierenpark Emmen lagen, vergelijkbaar met beekdalgronden werd ingericht. De woeste gronden, de heide (het veld), het veen en het bos waren in gebruik als weidegronden voor de schapen en leverden hout, plaggen en/of brandstof.

Vooral door stadsuitbreidingen is een groot deel van het historische esdorpenlandschap rondom Emmen verdwenen. Echter, in het lagere gelegen deel van de stad waar tegenwoordig Emmermeer, Bargermeer maar ook het Dierenpark Emmen ligt, zijn onder andere de **historische kavel-, paden en houtwalpatronen** tot op de dag van vandaag nog vrij goed herkenbaar.

1773-1794 - Hottingerkaart.
Landgoed Willingehuis

1832 ->

Landgoedstructuur met lanen, waterlopen. En een sterrenkamp: een straalsgewijs percelingspatroon vanuit de zuidoostelijke hoek van het landgoed. De middelste 'straat' vormde een zandweg/karrenpad naar het Willingehuis.

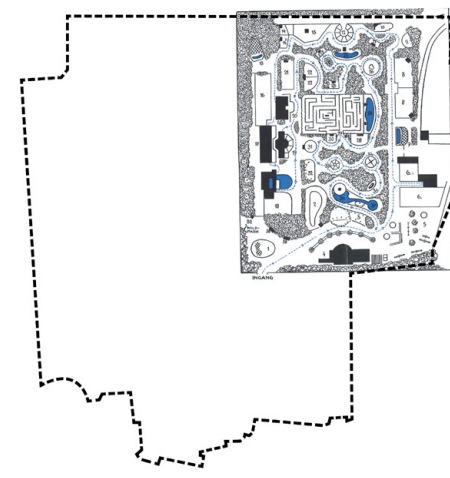
1832 - Volgens kadaster.

<- 1902

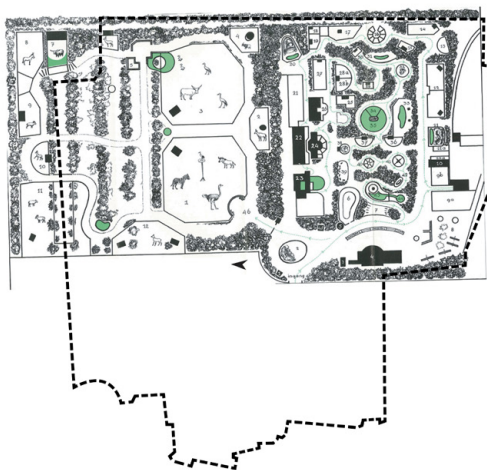
Slingerende vormen in de achtertuinten te zien die mogelijk duiden op een parkachtige landschapstuin, met mogelijk bijzondere bomen. De boerderijen hebben plaatst gemaakt voor elegante herenhuisen of villa's.

1902 - Chromotopografische kaart.

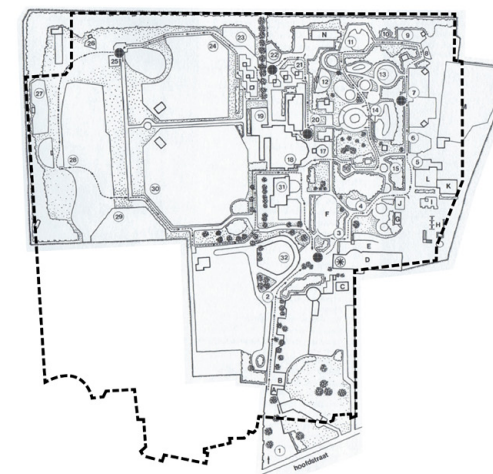
1935-1938 - Plattegrond Dierenpark.

1940 - Plattegrond Dierpark & Wildpark.

< - 1935-1970

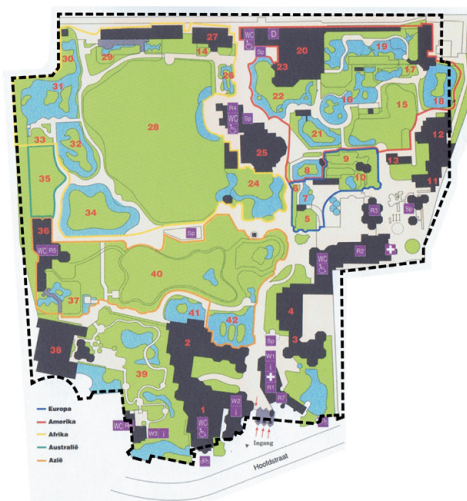
Vernieuwend was de routing. Bezoekers wandelden niet rechttoe rechtaan door het park, maar meanderend en zigzaggend. Dankzij de dichte beplanting was het altijd weer een verrassing wat je bij de volgende hoek stond te wachten.

1970 - Plattegrond Dierpark Emmen.

< - 1970-1995

De bouwvolumes (ook ondergronds) nemen enorm toe. Om te voldoen aan de wens om de dieren ruimer te huisvesten, en om ieder werelddeel zijn eigen 'huis' te geven of een nieuwe attractie of concept toe te voegen. De oorspronkelijke meer rechte padenstructuur van het oude wildpark was in 1995 volledig verdwenen.

1995 - Plattegrond Dierpark Emmen.

2014 - Plattegrond Dierpark Emmen.

- **De Bisschop van Utrecht (ca 1000-1600).**

Emmen is ontstaan in de Vroege Middeleeuwen toen enkele boeren zich blijvend vestigden op een uitloper van de Hondsrug. Halverwege de 9e eeuw werd een houten kerk aan de zuidrand van de nederzetting opgericht, een van de oudste van Drenthe. Kerk en omliggend land kwamen later in bezit van de bisschop van Utrecht. We lezen dat hij in 1137 een herenhof in Emmen bezat. Vanuit deze hof beheerde de zetbaas van de bisschop diens land en boerderijen in de regio. Op oude kaarten zien we daar een mysterieus omgracht terrein liggen. In de volksmond heette deze rechthoek de **visvijver van de bisschop**. Ook op andere plekken in Drenthe kwam zo'n combinatie van een kerkelijke hof met visvijver voor. Het gebied met de mysterieuze gracht is nu onderdeel van het voormalige dierenparkterrein. De waterpartij is verdwenen bij de nieuwe inrichting van het olifantenverblijf in de jaren '70. Het is echter nog steeds een eigen kadastraal perceel en kan zo weer zichtbaar worden gemaakt als onderdeel van de vroegste geschiedenis van Emmen.

Relicten uit het verleden.

- Aanwezige kavel, paden en houtwalpatronen / bomenrijen die zo karakteristiek zijn voor de lagere nattere gronden van het esdorpenlandschap.
- Voormalige open kavel hooiland uit het esdorpenlandschap welke is verworden tot de huidige open ruimte van de savanne (inclusief langere oost-west zichtlijnen).
- Locatie voormalige visvijvers van de Bisschop van Utrecht uit 12e eeuw. Elzenrij volgt nog precies de richting van de visvijvers. Hier kweekte men paling. Wellicht dat de karper hier geïntroduceerd is in de 14e eeuw (status: visvijvers niet meer aanwezig, wel nog waterrijk gebied met veel kwel).

- **Het landgoed Willinge (ca 1600-1935).**

Eind 16e eeuw gaat ons land over naar het protestantse geloof. Alle kerkelijke bezittingen vallen toe aan de overheid. De Emmer

bezittingen van de bisschop komen langs een omweg in handen van de aanzienlijke familie Emmen. Deze familie bekleedde eeuwenlang het ambt van schulte (burgemeester en rechter tegelijk) dat later overging naar hun neven Willinge.

De familie Emmen / Willinge bezat een mooi huis tegenover de kerk. Achter het huis lieten zij een 350 meter lange, **monumentale bomenlaan** aanleggen. Deze laan eindigde in het natte gebied dat toen nog tussen de twee uitlopers van de Hondsrug lag. Naast de laan lag het mysterieuze watervierkant en een in 18e eeuwse stijl aangelegde tuin, met strakke, rechthoekige percelen. Op oude kaarten zijn verder **parallel lopende houtwallen en bomenrijen** te zien. Zo'n aanleg is gebruikelijk als veekering op groenlanden, waarbij de lagere en nattere delen als hooiland werden gebruikt. We mogen aannemen dat de familie het gebied vlak achter het huis als landgoed had ingericht en de rest in agrarisch gebruik had. De monumentale bomenlaan en enkele van de andere bomenrijen zijn nog steeds herkenbaar in het dierenparkterrein. Het is een van de plekken in het centrum van Emmen waar de structuur van het oude esdorpenlandschap nog zichtbaar is. Ook de **prachtige rij bomen die het landgoed later aan de oostkant afsloot**, is nog in zijn geheel aanwezig. Sinds 1902-1905 loopt er een spoorlijn langs.

In 1832 kende het gebied ten westen van het huidige Dierenpark Emmen de voor het esdorpenlandschap zo karakteristieke losse bebouwingstructuur met boerderijen en bijgebouwen in verschillende nokrichtingen. De kerk bevond zich toen aan de zuidkant van de bebouwing van het dorp.

Op de westrand van het plangebied, op de overgang van hoog naar laag, lagen drie hoofdgebouwen met enkele schuren. Ze zijn allen in de jaren dertig van de vorige eeuw afgebroken. Eén van de drie (in 1832 in bezit van de weduwe Roelof Kremers), is in de periode vóór de oprichting van het dierenpark, te weten in 1934 afgebroken. Daarvoor in de plaats is het huidige '**Hospershuis**' gekomen, vernoemd naar de arts die er lang heeft gewoond. De andere twee zijn na de opening, in respectievelijk 1936 (nu **Lindenhof**) en 1938 (nu restaurant d' **Ouwe Drommedaar**), afgebroken en vervangen. In het gebied van het huidige

dierenpark stond geen bebouwing. Dit lager gelegen terrein was daarvoor waarschijnlijk gewoon te nat. Eind jaren twintig, begin jaren dertig vinden zowel aan de noord- als zuidzijde van het plangebied **stadsuitbreidingen** plaats. De bebouwingstructuur van deze buurten (**rechte rijen huizen**) wijkt af van de losse esdorpenstructuur.

Relicten uit het verleden.

- Monumentale bomenlanen landgoed Willinge.
- Losse bebouwingsstructuur aan de westkant (Hospershuis, Lindenhof en d'Ouwe Drommedaar).

- **Beginjaren dierenpark (1935-1940).**

In de jaren vlak voordat het dierenpark van start ging werd het zuidelijke deel van het plangebied gebruikt als sportterrein. Zo werd er in de zomer van 1934 een paardenspringconcours gehouden en 's winters werd er geschaatst. Ook deed het perceel dienst als voetbalveld. Op **27 mei 1935 opende het Noorder Dierenpark zijn poorten**. De familie Oosting had door koop en vererving een deel van het Willinge-landgoed verkregen, waar zoon Willem zijn droom van een eigen dierenpark kon waarmaken. Hij liet zich inspireren door Carl Hagenbeck, de directeur van de dierentuin in Hamburg, die zijn **dieren in een zo natuurlijk mogelijke omgeving** onderbracht. Het liefst zonder tralies en hekken zodat bezoekers een vrij zicht hadden op de dieren. Dankzij deze nieuwe aanpak werd het dierenpark in een klap de **grootste attractie van Noord-Nederland**.

Samen met zijn tuinman Berend Gewalt richtte Willem Oosting het dierenpark op een slimme manier in. Om de bezoekers zo lang mogelijk vast te houden op een relatief klein terrein legde hij een heel **stelsel van kronkelpaden aan, afgewisseld met rotspartijen, beplanting en gebouwtjes**. Voorbij iedere hoek wachtte de bezoeker een nieuwe **verrassing**. Hij spaarde daarbij de bomenrijen van het oude landgoed. Het grootste gebouw was een wilde dierengalerij voor de leeuwen, olifanten en tijgers aan de noordkant van het terrein.

Drie monumenten in dierenpark Emmen.

Villa's op de westrand van het plangebied. Op de overgang van hoog naar laag. En tussen Architectuur en landschap.

Villa 't Hosperhuis (1934)

Villa "t Hosperhuis" is in 1934 als woning gebouwd voor de arts J.R. Hospers, naar ontwerp van J. van Ess uit Emmen of Kruger uit Ter Apel. Het ontwerp is functionalistisch van opzet wat een kubistische ordening van gevelbeelden tot gevolg heeft. De villa fungeerde als kantoor van het Noorder Dierenpark. De villa is karakteristiek voor het verdichtingspatroon met villa-achtige bebouwing, beeldbepalend gelegen aan de Hoofdstraat. De bescherming betreft het totale volume en de ruimtelijke opbouw van het pand en daarnaast de architectonische detaillering waar deze origineel is.

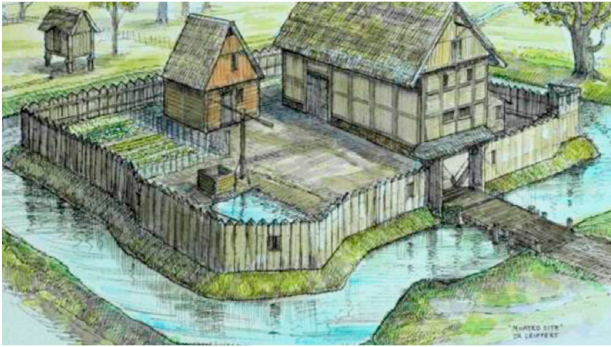
Landhuis Lindenhof (1936)

Landhuis Lindenhof gebouwd ca. 1936, in opdracht van R. Zegering Hadders uit Emmen naar ontwerp van Ir. Daan Jansen en B. Bos architecten uit Utrecht. Het traditionalistische ontwerp vertoont invloed van de Haagse School. De villa is karakteristiek voor het verdichtingspatroon met villa-achtige bebouwing, beeldbepalend gelegen aan de Hoofdstraat. De bescherming betreft het hoofdvolume en de geveldetaillering.

D'Ouwe Drommedaar (1938)W

D'Ouwe Drommedaar, dat dienst deed als restaurant en kantoorruimte van Dierenpark Emmen, ging in de nacht van 1 november 2012 grotendeels in vlammen op. Vervolgens is het in oude staat hersteld. De Drommedaar is geen rijksmonument, maar samen met Villa Lindenhof en het Hospershuis heel beeldbepalend voor Emmen. De familie Oosting woonde er toen het in de jaren dertig van de vorige eeuw besloot tot de oprichting van een diertuin.

Biochron ->

In 1985 werd het Biochron geopend;
permanente tentoonstelling over evolutie van
het leven. En eerste museum in dierenpark.

Rotsen

Rots als één van de oudste onderdelen van
het oorspronkelijke dierenpark Emmen.

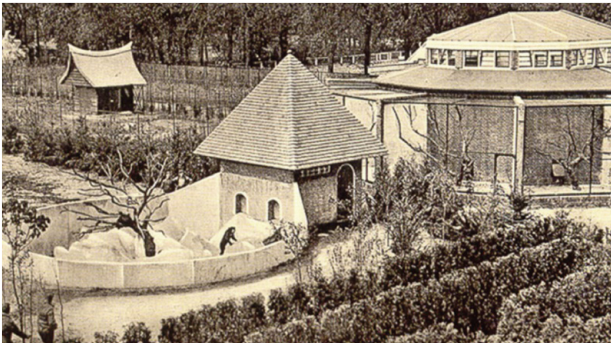

Visvijvers Bisschop van Utrecht

Locatie voormalige visvijvers van de Bisschop
van Utrecht uit 12e eeuw. Elzenrij volgt nog
precies de richting van de visvijvers en het
water valt er min of meer mee samen. Hier
kweekte men paling. Wellicht dat de karper
hier geïntroduceerd is in de 14e eeuw.

Het Olifanteneiland

In bisschoppelijke tijd een rechthoekige
gracht. Op dat eiland heeft waarschijnlijk een
spieker gestaan (voorraadschuur, benaming
voor een plek waar graan wordt opgeslagen).

Omdat het dierenpark zich bleef vernieuwen, is – behalve een aantal markante bomen - van dit oudste deel van het park weinig meer over. De **kinderboerderij uit 1940** heeft alle veranderingen doorstaan. Het was toen een van de eerste jeugdhoeven in ons land waar kinderen dichtbij dieren konden komen. Wel is het gebouw met de bijbehorende speeltuin sindsdien fors verbouwd en uitgebreid.

- **Wildpark (1938-1970).**

Enkele jaren na de opening trouwde Willem Oosting met de tuinarchitecte Tineke Bosma. Zij had ervaring met het ontwerpen van parken en kon direct aan de slag. Omdat de dierentuin zo'n enorm succes was, kocht Willem het land van de burens (waar het eerst zuidelijk gelegen voetbalveld naar toe was verplaatst), dat de kern van het voormalige landgoed Willinge vormde. Tineke maakte in 1937 een ontwerp voor het nieuwe terrein dat als wildpark werd ingericht.

De opzet was anders dan het oudste, zuidelijke deel van het park. Tineke maakte bewust gebruik van de bestaande indeling van het terrein. Zo **behield zij het open karakter van de voormalige hooiweide door het als een ruimte voor grote dieren te bestemmen**. Ook verwerkte zij de bomenrijen in haar parkontwerp. De **paden waren breder en minder slingerend**. De dierengalerij vormde nu de overgang tussen het eerste park dat in tuinmansarchitectuur was aangelegd en het meer landschappelijke wildpark. Bij de binnenkomst van het wildpark ontwierp zij een royaal uitzichtspunt. Het **wildpark** werd in 1938 geopend.

Het zuidelijke dierenpark kende een veelheid aan grotere, kleinere tot zeer kleine **gebouwen in een losse structuur**. De grotere gebouwen stonden vooral aan de noordrand van het dierenpark. Na de opening van het wildpark kwamen deze dus in het midden van het totaal te liggen. Het noordelijke wildpark kende ook een losse bebouwingstructuur maar had minder gebouwen. Bovendien was de variatie tussen de omvang van de gebouwen, veelal slaapverblijven voor de dieren, kleiner.

De verblijven voor de dieren werden overigens zo aantrekkelijk mogelijk gemaakt en dienden zo tevens om het terrein te versieren. Op de plattegronden uit 1940 en 1960 staat duidelijk een gestippelde route door het zuidelijke deel getekend. Het was dus de bedoeling dat bezoekers langs deze slingerende route liepen. Deze uitgestippelde route eindigde bij de ingang van het noordelijke wildpark. Blijkbaar mocht iedereen hier 'vrij' rondlopen.

Ook van de aanleg van het wildpark is weinig bewaard gebleven. Het meest herkenbare deel van haar werk is de open ruimte met zichtlijnen door het park. Wel is de beleving anders geworden omdat dit gebied nu de savanne is waar de later aangebrachte hoogteverschillen de zichtlijnen korter maken. De keermuur van het uitzichtspunt is nog intact en verder doorgezet in de droge gracht rond de savanne. De scherpe overgang tussen beide parkdelen is inmiddels vervaagd na de nieuwe inrichting van het park in de jaren '70.

Relicten uit het verleden.

- **Kinderboerderij uit 1940.**
- **Op de plaats van de huidige speeltuin heeft in de gehele periode dat de dierentuin bestaat een speeltuin gelegen.**
- **Solitaire bomen op de voormalige tuinen van Hospershuis, Lindenhof en d'Ouwe Drommedaar.**

- **Educatie en geografische zones (1970-1995).**

In de jaren '60 van de vorige eeuw liep het bezoekersaantal terug. De gemeente Emmen werd mede-eigenaar van het park en stelde in 1970 Jaap Rensen en zijn vrouw Aleid, dochter van Willem Oosting, aan als nieuwe directie. Zij slaagden erin het dierenpark een enorme impuls te geven. Ieder jaar passeerden meer dan een miljoen bezoekers de kassa's. De Rensen formuleerden ook nieuwe doelstellingen voor het dierenpark. In december 1973 werd hun visie gepresenteerd in het rapport '**Zoo '74 – '79 Emmen**'. Het was een overzicht van de werkzaamheden in de periode 1970 – 1973 en een **vijfjarenplan** waarmee een investering van vijf tot zes miljoen gulden was gemoeid.

Het echtpaar voerde twee belangrijke vernieuwingen door. **Educatie** werd een van de hoofddoelstellingen van het park. Zo lieten zij het Biochron bouwen, een **museum over de evolutie van mens en dier**. Het was een van de eerste musea ter wereld in een dierentuin. Later volgden andere informatieruimtes in het park over onder andere olifanten en vlinders. Verder koos het echtpaar voor **geografische zones** in plaats van een indeling naar soorten (apen bij apen, vogels bij vogels). Zij brachten dieren samen uit hetzelfde leefgebied in een omgeving die leek op hun natuurlijke omstandigheden. Zo opende eerst het Afrikahuis (in 1980) en later het Americasa. Ook de savanne met giraffes, neushoorns en zebra's was deel van dit concept. In 1980 werd ook gestart met een nieuw concept namelijk de bouw, in fases, van Biochron, een grootst opgezet museum over de geschiedenis van het leven op aarde. Belangrijk voor de inrichting van de dierentuin en Biochron was de **aankoop in 1984 van het pand 'de Lindenhof' met bijbehorende gronden** van de gemeente Emmen. De gemeente had het pand met ruim twee hectare grond in 1978 van de familie Zegering – Hadders gekocht.

De ontwikkelingen hierboven hebben ertoe geleid dat de **bouwwolumes (ook ondergronds) in de periode 1970 – 1995 enorm zijn toegenomen**. In het ene geval om te voldoen aan de wens om de dieren ruimer te huisvesten, de andere keer om ieder werelddeel zijn eigen 'huis' te geven of een nieuwe attractie of concept (bijvoorbeeld museum) toe te voegen. De oorspronkelijke meer rechte padenstructuur van het oude wildpark was in 1995 volledig verdwenen. Om **afstand te creëren tussen mens en dier** staan langs de paden dan ook, al dan niet aan beide zijden, **steilwanden of bloembakken met groen**.

De doelstelling om de dieren zo weinig mogelijk achter hekken en tralies te plaatsen heeft ertoe geleid dat het aantal waterpartijen in deze periode sterk toe is genomen. Het park kende in 1995 rond de twintig (schier)eilanden waar water omheen lag. Het werelddeelconcept heeft tot gevolg gehad dat er ook groen is aangeplant dat karakteristiek werd, en wordt, geacht voor dat werelddeel.

De toename van de bouwvolumes zoals het museum Biochron, de werelddeelhuizen en de verschillende dierverblijven heeft ook de aanplant van 'maskeer' groen tot gevolg gehad; groen dus rond een gebouw zodat het zicht op het bouwwerk wordt 'gemaskeerd'. Zo kon de door de bezoeker zo gewaardeerde groene uitstraling worden behouden terwijl de bouwvolumes tegelijkertijd meer dan verdubbelden.

Het huidige park dateert vooral uit deze periode. Om hun ideeën te verwezenlijken moest het echtpaar Rensen de structuur en inrichting van het park ingrijpend wijzigen. Terugkijkend waren het nu de drommen mensen die over besloten paden liepen, afgescheiden door grachten, groen en bloembakken van de dieren die juist meer ruimte kregen.

Relicten uit het verleden.

- Educatieve functie (over mens en dier) van het park (museum Biochron en de 'huizen' van de continenten).
- Steilwand van de Savanne.

• Doorontwikkeling dierenpark (1995-2015).

Het echtpaar Rensen nam in 1995 afscheid. Hun opvolgers gingen voort op de ingeslagen weg, immers een bewezen succesformule. Maar het Noorder Dierenpark, later omgedoopt tot Dierenpark Emmen, liep letterlijk tegen zijn grenzen aan. De bezoekersaantallen gingen omlaag.

Schaalvergroting

De belangrijkste verandering in deze periode was het **samenvoegen van een aantal kleinere dierverblijven tot het werelddeel Noord-Amerika met elanden en bizonnen**. De grote waterpartij zorgde voor een lange zichtlijn in dit deel het park, die prachtig aansloot bij de zichtlijnen die Tineke Bosma voor het noordelijk deel had ontworpen. Ook kwam er een leeuwenverblijf met kijkhut.

Omdat het dierenpark vanwege de spoorlijn en omliggende bebouwing niet meer kon groeien, kreeg het een uitbreiding aan de andere kant van het centrum, op de Noordbargeres. In de

praktijk betekende dit twee locaties met twee ingangen die bijna een kilometer van elkaar af lagen. Uiteindelijk is de hele dierenpark naar de nieuwe locatie verhuisd en gaat nu verder onder de naam Wildlands Adventure Zoo Emmen. Achter de laatste bezoekers sloten de poorten van het Dierenpark Emmen zich definitief op 31 december 2015. Voor de plek waar miljoenen mensen en duizenden dieren elkaar tachtig jaar lang hebben bekeken, breekt een nieuwe fase aan.

Relicten uit het verleden.

- Esthetische waarde van (sier)vijvers. Dit zijn veelal óf de grote waterpartijen (bijvoorbeeld bij de bizonnen) of de waterpartijen met een relatief klein eland in het midden.

• Levendig en aantrekkelijk centrum

Op oudejaarsdag 2015 **hield het park op een dierenpark te zijn**.

Het blijft echter als groene ruimte behouden voor Emmen.

Gemeentebestuur en bewoners hebben de wens uitgesproken dat het terrein voor iedereen toegankelijk blijft en zijn groene karakter behoudt. Nu de dieren zijn vertrokken, staat het park open voor een ander gebruik en andere gebruikers.

Op 28 januari 2016 heeft de gemeenteraad het 'Inspiratie- en Ontwikkelkader voor het voormalige dierenpark van Emmen' vastgesteld om in het park initiatieven op het gebied van cultuur, wonen en werken de ruimte te geven. Deze visie past mooi in de ontwikkeling die het terrein al die eeuwen heeft doorgemaakt, naar een plek van ontmoeting, van vernieuwing, van en voor iedereen.

• **Citaten Jaap Rensen**

Het voorgaande laat zien dat de rijke historie en de ontwikkeling van het gebied tot op heden niet alleen heeft geleid tot een aantal belangrijke fysieke elementen en structuren om te behouden. Ook immaterieel zijn er lessen te trekken uit het verleden, met name als gekeken wordt naar de door Jaap en Aleid Rensen gehanteerde organische ontwikkelingsstrategie. Om de essentie hiervan goed te kunnen vastleggen is het Kwaliteitsboek besproken met Jaap Rensen, oud-directeur van het Dierenpark. Dat heeft geleid tot het optekenen van een aantal citaten van de heer Rensen die 1-op-1 zijn overgenomen in dit Kwaliteitsboek.

Bronnen voor afbeeldingen en tekst:

- Video Jan Oosting: **Herinnering & Toekomst** (ArchitectuurPunt Drenthe, ErfgoedNetwerk Drenthe, 2016).
- **Herinnering en toekomst.** Het verhaal van het oude dierenpark in Emmen. (ArchitectuurPunt Drenthe, ErfgoedNetwerk Drenthe, 2016).
- **Het landschap van het Oude Dierenpark Emmen in historisch perspectief.** Een landschappelijke analyse in het kader van het project Centrumvernieuwing Emmen - Mensenpark (Bureau Scholtens / Gemeente Emmen, 2014).
- Gemeentearchief Emmen.

deel A:

2. Cultuurhistorische kernwaarden

Creatief Mensenpark Emmen

Rijk aan geschiedenis.

Zorgvuldig omgaan met het collectieve geheugen en de nieuwe laag geschiedenis voor deze dynamische plek.

Zoals in het vorige hoofdstuk kan worden gelezen is de historie van Creatief Mensenpark Emmen zeer rijk. In het landschap zijn eeuwenoude relictten te herkennen. Niet alle historische elementen zijn echter even waardevol voor de toekomstige

ontwikkeling van het Mensenpark, sommige mogen worden herzien. Op deze pagina staan de meest karakteristieke -nu nog aanwezige- relictten per tijdperiode verbeeld. Met tot slot een doorzicht naar het toekomstige Creatief Mensenpark.

Esdorp en Landgoed Willinge;

- Kavel, paden en houtwalpatronen / bomenrijen.
- Restant monumentale bomenlaan landgoed Willinge.
- Voormalige open kavel hooiland met oost-west zichtlijnen.
- Waterrijk gebied voormalige visvijvers van de Bisschop.
- Losse (esdorp-)bebouwingsstructuur aan de westkant.

Beginjaren dierenpark (tot circa 1970);

- Zoölogische dierenweide.
- Kinderboerderij, jeugdhoeve en speeltuin.
- Drie villa's met solitaire bomen in de voormalige tuinen.
- Rots als één van de oudste onderdelen van oorspronkelijk dierenpark Emmen.

Vernieuwde dierenpark (na circa 1970)

- Reliëf en steilwand in de Savanne.
- Educatieve functie (over mens en dier).
- 'Huizen van de continenten'
- Esthetische waarde van de (sier)vijvers.

Toekomst: Creatief Mensenpark Emmen;

- Openen van de enclave.
- Nieuwe savannepromenade.
- Ontwikkelgebieden.

Cultuurhistorische kernwaarden.

Door architectuurhistoricus Marieke Berkers.

Architectuurhistoricus Marieke Berkers dook in de rijke geschiedenis van het park om de kernwaarden onderbouwd te noteren die als leidraad dienen voor de opzet van het verdere Kwaliteitsboek.

In haar onderzoek kwam zij tot de vijf onderstaande kernwaarden ;

- 1) Gelaagdheid door grote ambitie
- 2) Zoölogisch landschap
- 3) Geënceneerde micromilieus
- 4) Eenheid in veelheid
- 5) Co-evolutie van de parkcommunity

1) Gelaagdheid door grote ambitie

“Emmen toont grote ambitie: niet alleen nu, maar ook al in het verre verleden.”

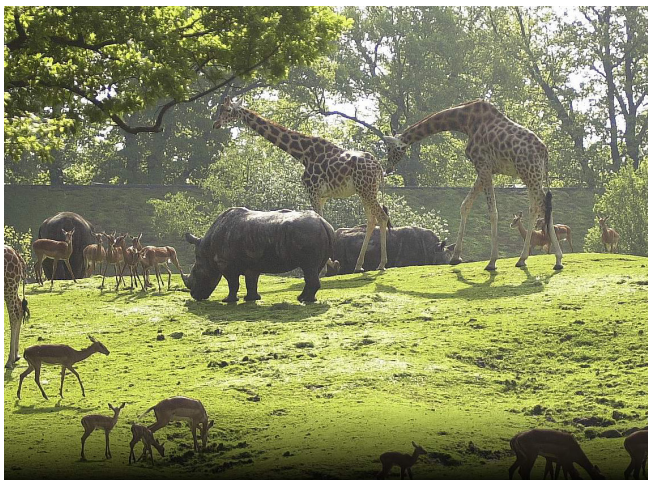
Deze ambitie van Emmen is in de loop der tijd steeds getoond door energieke, op de toekomst gerichte individuen. Zo belemmerde de geïsoleerde ligging van Emmen schatbeurder Evert Warner Emmen niet hier zijn heerenhof te stichten. Vol aspiratie liet hij een voornaam huis bouwen met een formeel vormgegeven tuin. Eén van zijn nazaten legde een 350 meter lange hoofdweg aan met gracht die zijn huis en tuin met de rest van zijn gronden verbond. De weg markeerde de eenheid van de onderdelen en drukte zo ook visueel de macht van de familie uit.

“Sporen van dit eeuwenoude landgoed zijn nog steeds zichtbaar in het park, zoals een strak georganiseerde reeks monumentale bomen met gracht. Ambitie verankerd in en door het landschap.”

En wat een ambitie toonde Willem Oosting toen hij het Noorder Dierenpark stichtte! Naar voorbeeld van de legendarische Duitse circusagent en dierentuinvernieuwer Carl Hagenheck gaf hij het park vorm als een ‘zoölogisch landschap’. Dat was een gepatenteerd concept voor een dierentuin waarbij dieren en mensen niet door hekken van elkaar gescheiden waren, maar door minder zichtbare grenzen zoals bijvoorbeeld een gracht. Hierdoor kreeg de bezoeker van het park het gevoel dat hij midden in de wildernis wandelde. Juist in Emmen werd dit revolutionaire concept opgepakt en deels naar ontwerp van landschapsarchitect Tineke Bosma uitgerold.

“Het ambitieuze concept van het ‘zoölogisch landschap’ is in de vorm van de vele vijvers, de monumentale bomen en landschapselementen zoals grachten en keien nog duidelijk zichtbaar.”

Niet alle historische elementen zijn even waardevol in de toekomstige ontwikkeling van het park en mogen worden herzien. Maar de traditie om met volle ambitie een concept in landschap en architectuur vorm en plek te geven is wel van belang te behouden. Daarmee toont Emmen dat het Creatief Mensenpark een plek is waaruit grote ambitie valt af te lezen.

2) Zoologisch landschap

Emmen heeft een prominente positie in de circulaire bio-based industrie van Noord-Nederland. Emmtec is een van de bedrijven die zich vanuit Emmen richt op ontwikkeling en productie van bio-based technologie. Deze industrie verspreidt zich momenteel tot in de haarvaten van het Emmense ondernemerschap: allerlei start-ups en scale-ups duiken op rondom de grootschalige industrie. Deze verzameling aan bedrijvigheid zorgt ervoor dat in de stad en de regio een fijnvertakte economie floreert, gebaseerd op groene grondstoffen.

“De Emmense hightech industrie heeft haar oorsprong in een ver verleden van agro, tuinbouw en chemie.”

In de hoge middeleeuwen was Emmen namelijk al een belangrijke agrarische gemeente. Ook het circulaire denken zou de Emmense voorvaders niet vreemd in de oren hebben geklonken.

“Het esdorp was evenzeer een nederzetting die circulair fungeerde.”

Dit type dorp op de zandgronden stond in nauwe verbinding met de boerderijen rondom een brink en de es, gronden rondom riviertjes en de woeste grond voor onder meer schapen, bijen of plaggen. Doelstellingen van toen spelen ook nu een belangrijke rol in het streven naar een circulair landschap: het samen bouwen aan een samenhangend, logisch productielandschap wat tegelijkertijd ook een prettige leefomgeving is. Door nauw met elkaar samen te werken creëerde de gemeenschap er ‘circulair’ een duurzame economie met voldoende werkgelegenheid. Efficiënt omspringen met grondstoffen en afval was gemeengoed. Het esdorp was dus een ‘zoologisch landschap’: een landschap waarin iedereen een eigen plek en rol had, maar waarin handelen met en voor de gemeenschap altijd centraal stond.

“Het esdorp en haar bewoners waren net als de stad Emmen en haar bewoners constant in beweging.”

Dit circulair georganiseerde werken met het landschap, de architectuur en grondstoffen biedt ook in deze tijd mogelijkheden voor innovatie. Door het park ook als een circulaire enclave – een zoologisch landschap - te beschouwen ontstaat potentie voor een functioneel op innovatie gericht

landschap waar iedereen een eigen rol heeft, maar ook gericht is op het gemeenschappelijk belang. Die focus gericht op het circulaire proces is ook voor de architectuur van belang.

“In het Creatief Mensenpark kunnen gebouwen komen die makkelijk te moduleren en recycleren zijn.”

Esdorpen ontstonden doordat men met mest, zand en hooi delen van het gebied ophoogde; elementen die ook in de huidige circulaire bio-based industrie opgepakt kunnen worden. Mest en hooi lenen zich voor vergisting en kunnen bijvoorbeeld in combinatie met zonnepanelen energie leveren.

3) Geënceneerde micromilieus

“Misschien was het Noorder Dierenpark wel het landschap met de grootste dichtheid aan voorstellingen in Nederland.”

Hier veranderde namelijk letterlijk, bij het omgaan van elke hoek, het panorama van de bezoeker keer op keer rigoureuus. Ruimtelijk werd enorm uitgepakt om die dichtheid aan ervaringen zo sterk mogelijk te stimuleren. Met name in de periode na 1970, toen de dieren in outdoor-panorama's in hun eigen, natuurlijke micromilieu werden getoond. Vanwege de kleine korrel van de bebouwing en de landschappelijke panorama's kon een maximum aan voorstellingen plaatsvinden.

“Bij het ruimtelijk vormgeven van de geënceneerde micromilieus was het evocatieve element belangrijker dan precisie.”

De bezoeker moest het gevoel krijgen zich midden op de savanne of op de prairie te bevinden. Deze verrassingswereld was introvert van karakter. Onderdelen werden door weghoud- en maskeergroen visueel geïsoleerd. Zichtlijnen werden bewust verkort.

“In het park ontstond een organische wereld van kleinschalige onderdelen waar de bezoeker steeds een nieuwe ervaring op kon doen.”

Het landschap had hierdoor ook een groene aanblik. Via kronkelpaden kon de bezoeker zoveel mogelijke ervaringen aandoen en zo een verlengde educatieve en evocatieve route door het landschap nemen.

Het raamwerk en de inrichting van het park herinneren nog flink aan de landschappelijk geënceneerde geschiedenis. Nu het dierenpark een Creatief Mensenpark wordt is de kleine schaal

van de onderdelen in logische samenhang van meerwaarde voor het laden van het park met allerhande initiatieven die bewoners, bedrijven en de gemeente al hebben.

4) Eenheid in veelheid

“Wie het park nu bekijkt ziet een verzameling van gefragmenteerde deelplannen.”

Het middeleeuwse esdorp en landgoed kende ook zo'n gefragmenteerde opbouw. Aan formeel en strak vormgegeven tuinen lag de bebouwing verstrooid over het land. Dit is de zone waar nu nog steeds verspreid drie monumentale villa's met tuinen zijn gelegen. Typisch een wijze van structureren die paste bij een esdorp.

Met name de gefaseerde ontwikkeling van de dierentuin is debet aan het gefragmenteerde karakter van het park. Door de geënceneerde opzet van het park zijn de ruimtes binnen de deelgebieden ook nog eens gefragmenteerd ingericht. Dat levert een patchwork aan landschappen op. Maar net als bij een rijk samengesteld quilt vormt het raamwerk ook een eenheid. Binnen deelgebieden zorgen eenduidige padenstructuren voor ruimtelijke en visuele verbindingen. De lange as uit de hoge middeleeuwen die in het gebied van de savanne gelegen is

zorgt er, zij het met enige moeite door latere toevoegingen, nog steeds voor dat het oog een lange zichtlijn volgen kan.

“De entreezone heeft een sterk privaat karakter en verwijst naar de esdorp-typologie, vanwege de villa's met de tuinen.”

Het samenstel van gebouw, naar tuin, naar park die met name in deze villazone stedenbouwkundig erfgoed vormt, geldt als potentieel economisch en ruimtelijk uitgangspunt voor ontwikkeling. In andere delen van het park zijn gebouwen vaak organisch gegroeid, waardoor ze een samengesteld en adaptief karakter hebben. Dat is ook een meerwaarde, omdat de gebouwen zo goed aansluiten bij de kleine stedenbouwkundige korrel die het park rijk is. De organische waarde van de architectuur kan in vorm en structuur behouden blijven. Omdat het park vanwege de oude dierentuinfunctie visueel en ruimtelijk gesloten is van de woongebieden rondom heeft het de intieme sfeer van een enclave. Deze is een openbaar park meestal vreemd. Deze sfeer smeedt echter als het ware de organisch gevormde fragmenten weer aan elkaar. Zo ontstaat eenheid in verscheidenheid.

5) Co-evolutie van de parkcommunity

De dierentuin was een plek voor ontspanning en avontuur, maar ook een plek die constant moest innoveren. Elke winter, wanneer de dierentuin haar deuren sloot, startte een proces van reflectie. Om jaar in jaar uit bezoekers het ultieme dagje uit te kunnen bieden moesten de dierentuindirectie en haar werknemers constant scherp blijven in het door-ontwikkelen van het landschap met haar programma.

Het park was constant in beweging vanwege de ondernemende geest en slimme strategie van haar gebruikers.

Het zijn belangrijke waarden nu Emmen de ambitie heeft van het park een echt Creatief Mensenpark te maken. Wanneer in het park een verzameling initiatieven, samenwerkend in gemeenschap ontstaat, zal ook een proces van co-evolutie ontstaan (net zoals in het esdorp-model). Wie iets in het park organiseert, produceert of bouwt, wordt gestimuleerd iets duurzaam terug te geven aan het park. Het ene systeem evolueert dan vanwege de inzet van het andere systeem. Zo treedt een proces van co-evolutie op. Bestaande structuren lokken deze wijze van denken en werken al uit.

CREATIEF MENSENPARK EMMEN

Attractief zoölogisch park met duurzame organische architectuur

AMBITIE

DEEL B

deel B:

3. Gebiedsambitie

Creatief Mensenpark Emmen

Gebiedsambitie.

Aanleiding en opgave.

Aanleiding

Emmen is één van de grotere gemeenten in Nederland met circa 35.000 hectare grondgebied en 107.500 inwoners (CBS, april 2016). Een stedelijke kern met wijken, buurtschappen en 18 dorpen. Bijzonder in stedenbouwkundig opzicht: gekenmerkt als een open, groene stad met nieuwbouwwijken die gebouwd zijn op relatief grote afstand van de bestaande kern, waardoor de landschappelijk waardevolle gebieden behouden zijn gebleven.

De gemeente Emmen is bezig aan een grootschalige gebiedsontwikkeling van het Centrum van Emmen. Resultaten zijn reeds zichtbaar: een prachtige nieuwe diertuin (Wildlands Adventure Zoo Emmen) met theater, een levendig Raadhuisplein met onderliggend de unieke Hondsrugtunnel en een sfeervol Marktplaats. De ontbrekende schakel; het Creatief Mensenpark staat nu op stapel te worden gerealiseerd.

Opgave:

In het centrum van Emmen is het gebied van de oude diertuin inmiddels vrijgekomen voor nieuwe ontwikkelingen. Vast staat dat dit gefaseerd (lees: organisch) gestalte zal krijgen met inbreng van initiatiefnemers. Een deel echter zal wel op voorhand opnieuw worden ingericht met als doel het park voor het eerste gebruik klaar te maken; 'de basis op orde'. De kernpunten uit het 'Inspiratie- en Ontwikkelkader voor het voormalige dierenpark van Emmen' (vastgesteld in Raadsvergadering op 28 januari 2016) en het 'Concept voor het Creatief Mensenpark' zoals verwoord in de presentatie 'Concept voor het Creatief Mensenpark' (en zoals gevisualiseerd in de film 'Mensenpark Emmen' - vastgesteld door het college van B&W op 6 december 2016) vormen de basis voor het voorliggende document.

Inspiratie- en ontwikkelkader voor het voormalige dierenpark van Emmen.

Vastgesteld door de Raad op 28 januari 2016.

Concept voor het Creatief Mensenpark zoals verwoord in de presentatie 'Concept voor het Creatief Mensenpark' (en zoals gevisualiseerd in de film 'Mensenpark Emmen').

Vastgesteld door het college van B&W op 6 december 2016.

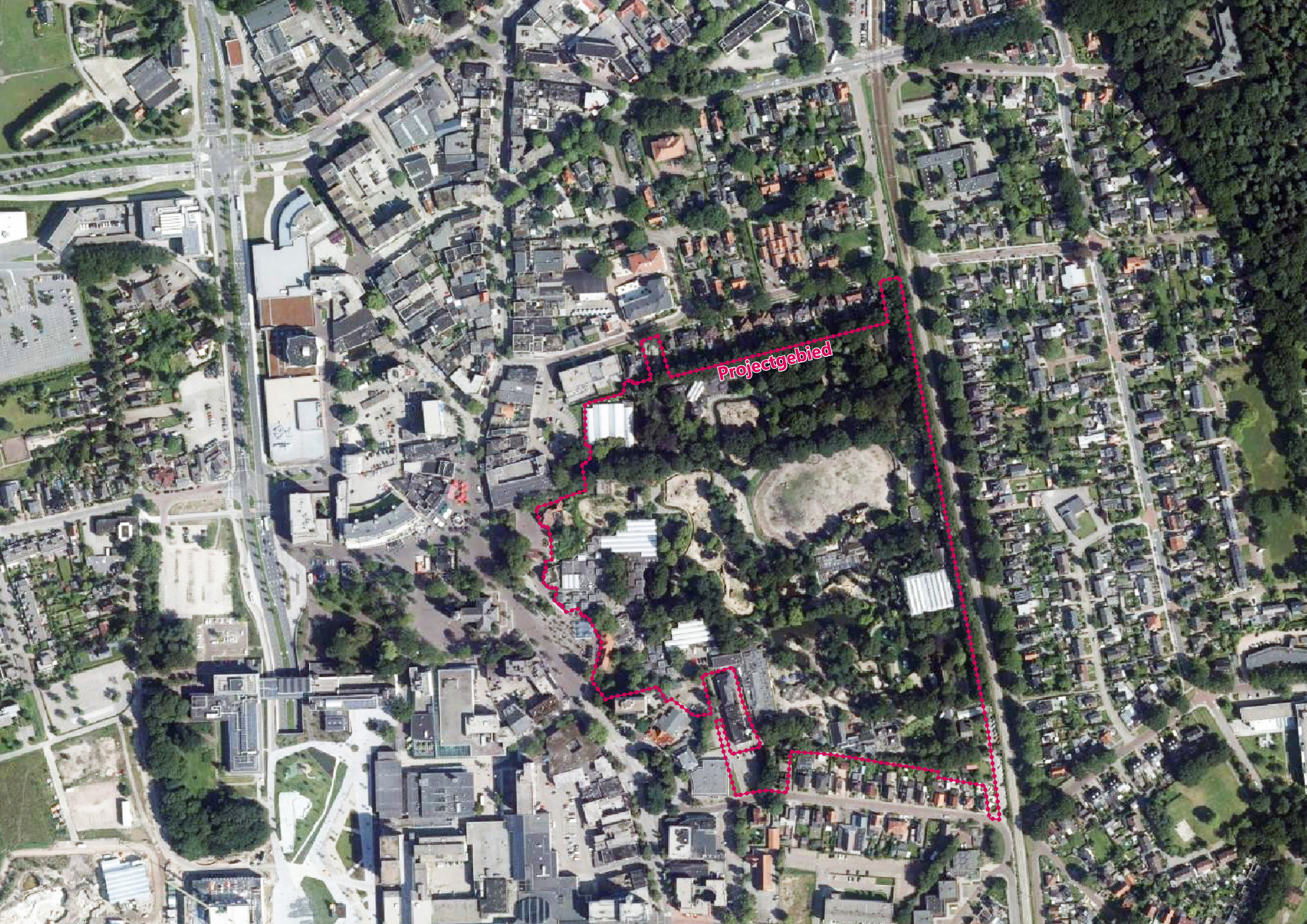
Mensenpark Ontwerpvisie openbare ruimte.

Gemeente Emmen
(Geen status / 13 mei 2016).

Expertmeeting Oude Dierenpark Emmen Architectuur punt Drenthe

Erfgoed Netwerk Emmen
(Geen status / 4 november 2016).

Projectgebiet

Inspiratie- en ontwikkelkader.

Voor het voormalige dierenpark van Emmen.

Het kwaliteitsboek staat niet op zichzelf. Het bouwt verder op eerder vastgestelde kaders voor het park. In het 'Inspiratie- en Ontwikkelkader voor het voormalige dierenpark van Emmen' (vastgesteld door de Raad op 28 januari 2016) is de ambitie neergezet en zijn de kaders meegegeven waarbinnen initiatieven plaats moeten vinden, zowel ruimtelijk, programmatisch en procesmatig. In dit hoofdstuk worden deze kaders op hoofdlijnen uiteen gezet.

Ambitie:

- Het park heeft een **openbaar en groen karakter**.
- Het park is aantrekkelijk voor bezoekers, passanten en verblijvers en heeft uitstraling op het omliggende centrum.
- Functies in het park dragen bij aan de **levendigheid en algehele aantrekkingskracht** van het centrum van Emmen.

Gebiedsconcept:

- Karakter: **behoud van de karakteristieke elementen** van het park (zoals: waardevolle bomen, savanne, waterpartijen).
- De huidige savanne blijft behouden, als hart van het park. Een open veld in de winter, een evenemententerrein in de zomer. In de basis is de **Nieuwe Savanne de ultieme, groene relaxplek** van het Centrum van Emmen, waar men zittend, liggend, spelend en/of sportend dagelijks door de seizoenen heen terecht kan.
- Rondom de savanne komt een route, een **rondje park van 750 meter**. Dit is een mooi hardloopt rondje.
- Het park -de voormalige enclave- wordt openbaar en goed verbonden met de omgeving. Nu een afgesloten park met één entree, straks **toegankelijk park met meerdere entrees en doorgaande fiets- en wandelroutes**.
- Met de nieuwe openbare routes zijn er naast de hoofdentree **twee extra entrees**: aan de spoorzijde in het noorden en zuiden.
- Bebouwing aan de randen geeft een **nieuwe voorkant aan het park**.

- Een stadspark is **autovrij**. Functies zijn bereikbaar via de achterkant, bebouwing staat vooral aan de randen van het park.
- Compleet centrum: **cultuur legt de verbinding tussen centrum en park**. Het overgangsgebied tussen het Marktplaats en de Nieuwe Savanne biedt ruimte voor cultuur, met ruimte voor muzikles, Geopark De Hondsrug, ateliers voor beeldend kunstenaars, etc.
- **Private initiatieven** brengen **levendigheid** in het park.

Ontwikkelstrategie:

- **Organisch ontwikkelen**: niet direct naar een eindbeeld, maar langzaam groeien en ruimte bieden voor initiatief
- De basis op orde: eerste stappen om het park open te kunnen stellen, zodat het park snel weer toegankelijk is.
- **Uitnodigen en verleiden** van initiatieven die passen in de ambitie van het park. Geduld hebben en **strategisch kiezen**.

Savanne blijft behouden.

Openbaar en goed verbonden.

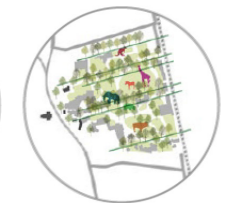
Cultuur in overgang Marktplaats-Savanne.

Nieuwe voorkant aan het park.

Autovrij stadspark. Parkeren uit zicht.

Collectief geheugen.

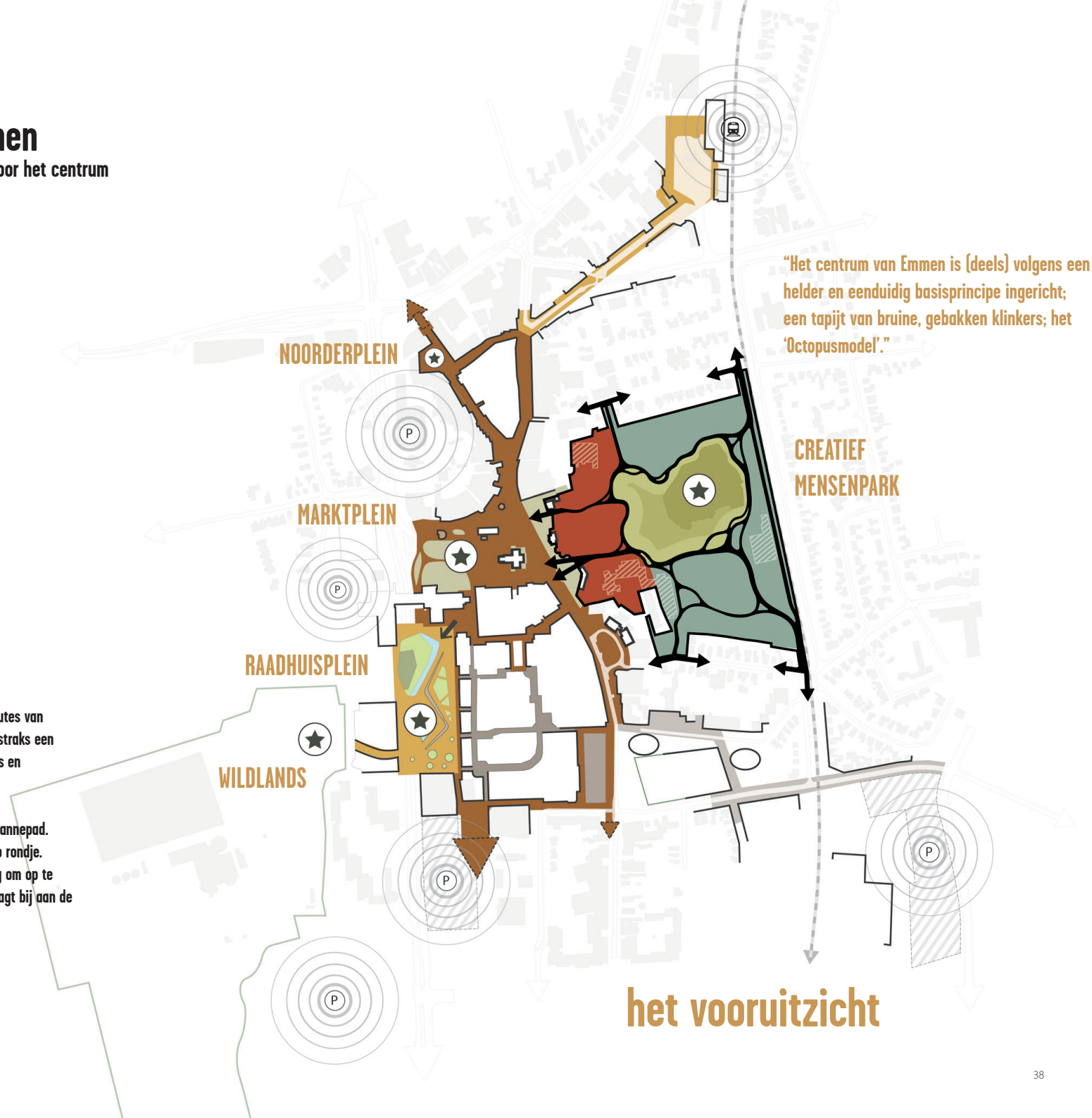
Structuur centrum Emmen

Nieuwe ontwikkellocaties en wandelroutes door het centrum

“Transformatie is de sleutel tot succes”

Om het park echt tot onderdeel van het centrum en tot dagelijkse gebruikruimte te maken zijn doorgaande routes van belang. Voorheen een afgesloten park met één entree, straks een toegankelijk Creatief Mensenpark met meerdere entrees en doorgaande fiets- en wandelroutes.

Centraal in het park -rondom de savanne- komt het Savannepad. Een rondje park van 750 meter. Dit is een mooi hardloop rondje. Bijzondere bestrating, lekker om over te fietsen, prettig om op te lopen, uitnodigend tot verblijf. Sociaal veilig en het draagt bij aan de dynamiek rondom de savanne.

Het Octopusmodel

Het centrum van Emmen is (deels) volgens een helder en eenduidig basisprincipe ingericht; een **tapijt van bruine, gebakken klinkers**; het 'Octopusmodel'. Centraal hierin ligt het Marktplaats (met de Grote Kerk), dat als hart (lees: hoofd) van het centrum van Emmen fungeert. Van daaruit lopen verschillende (bruine) tentakels richting de verschillende pleinen in het centrum van Emmen. Voorbeelden hiervan zijn bijvoorbeeld het Noorderplein en het Raadhuisplein. De **verschillende pleinen vormen de accenten in de openbare ruimte qua gebruik, materialen en uitstraling**.

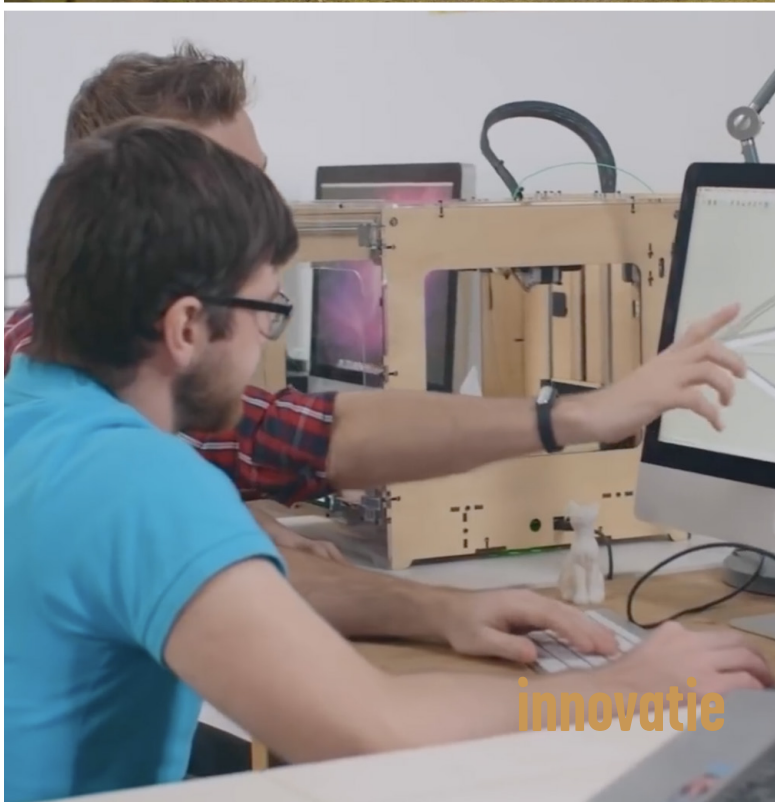

Het Octopusmodel:
basisprincipe van het centrum
van Emmen. (Uit: Mensenpark,
Gemeente Emmen)

Een eigen identiteit

Voor het projectgebied betekent het basisprincipe concreet dat het Creatief Mensenpark een eigen identiteit krijgt. Het **openbare gebied 'binnen het rondgaande pad' (het Savannepad)**, krijgt een **unieke, herkenbare inrichting**. De inrichting in de zone ten westen hiervan vormt de harmonieuze overgang van Creatief Mensenpark naar het Marktplaats. Een kenmerk hiervan is bijvoorbeeld de inrichting volgens het 'shared-space'-principe (= gedeeld ruimtegebruik, max snelheid in centrum is 10 km/h).

Fresh Forward;

Ontwikkeling totaalconcept mensenpark.

Op deze spread staat een omschrijving van tekst en sfeer uit het 'Concept voor het Creatief Mensenpark zoals verwoord in de presentatie 'Concept voor het Creatief Mensenpark' (en zoals gevisualiseerd in de film 'Mensenpark Emmen'), vastgesteld door het college van B&W op 6 december 2016

Het voormalige dierenpark in Emmen. Een speciale plek in het hart van de stad. Een groene plek met een mooie savanne en maar liefst 671 bomen. Met respect voor het bijzondere karakter gaan we een nieuwe invulling geven aan dit park. Hierbij maken we de verbinding tussen **natuur en creativiteit**. **Kunst, cultuur en innovatie** als rode draad in dit groene stadspark. Een verrassende combinatie resulterend in een **uniek park**.

Daar waar in andere steden de creatieve broedplaatsen in voormalige fabrieken worden gehuisvest, kiest Emmen ervoor om een **creatief kwartier** in dit groene park te realiseren. Een creatief kwartier dat mensen samenbrengt op het gebied van kunst, cultuur en innovatie. Met het gehele park als podium, waar je kunt **ervaren, deelnemen en creëren**. Waar de vrijheid heerst om te experimenteren en nieuwe technieken te testen. Een park waar **verandering en tijdelijkheid** constanten zijn.

Als je in het park loopt voelt het als een **creatieve campus**. Tussen het groen zien we architectonische gebouwen, ateliers waar kunstenaars aan het werk zijn en ruimtes waar bands aan het repeteren zijn. Er is een iconische klim- en uitkijktoren, een creatieve speeltuin voor jong en oud en er zijn wisselende landmarks, die populair zijn als selfie spot. Er wordt geëxperimenteerd met **extreme natuurkunst**. Banken en muren worden in 3D geprint. En er wordt gewerkt aan **innovatie** op het gebied van **voeding, ecologie en duurzaamheid**.

We zien bijzondere woonvormen en aparte overnachtingsplekken. Horeca sluit aan op het creatieve karakter van het park. In het **parkmuseum** kunnen andere musea uit binnen- en buitenland afwisselend exposeren. En natuurlijk blijft het wel een park waar je **rustig** rond kunt **wandelen** en even lekker kunt gaan zitten om te genieten van de natuur en de beeldende kunst.

De programmering en organisatie van de activiteiten is in handen van een **parkredactie**, die partijen met elkaar verbindt. Samen met een redactie wordt bekeken wat er allemaal kan plaatsvinden op deze bijzondere locatie. Van een stadsbarbecue of een foodart festival tot culturele evenementen, zoals poppodia en dansvoorstellingen. En van innovatiewerkshops op het gebied van robotica voor bijvoorbeeld scholieren tot virtual en mixed reality games.

Dit voormalige dierenpark wordt een plek voor en door mensen. Een Mensenpark dus. Door **samenwerking** en met het **Creatief Mensenpark als kloppend hart** groeit er de komende jaren iets moois. Creatief Mensenpark Emmen, een unieke plek waar natuur en creativiteit één zijn.

deel B:

4. Raamwerk

Creatief Mensenpark Emmen

Legenda

- Projectgebied
- Groen in context

Waardevol

- Waardevolle bebouwing
- Voormalige tuinen
- Waardevolle zichtlijn
- Historische kavelgrens
- Steilrand Savanne - / Olifanteneiland
- Indicatie huidige waterbassins
- Bomen waardering 0-2
- Bomen waardering 3-6
- Nog herkenbare historische groenstructuur
- (Deels) verdwenen historische groenstructuur

Ruimtelijk raamwerk (indicatief)

- Marktplaats
- Wandelpad in park (hoofdstructuur)
- Fietspad in park
- Savannepad (shared)
- Eventuele toekomstige auto-ontsluiting

(Voormalige) hotspots

- Indicatie gebouwen
- Horeca
- Speeltuin
- Kinderboerderij
- Rots als dierentuinrelict
- Biochron
- Auditorium
- Animal experience
- Vlindertuin
- Kindertheater
- Zoo shop
- Afrikahuis
- Aziëhuis
- AmeriCasa

Ontwikkelgebieden

- Nieuwe Savanne
- Entreegebied
- Initiatieven en ontwikkelpark

Landschappelijk Raamwerk

Creatief Mensenpark Emmen

Het Creatief Mensenpark Emmen wordt boven alles een park. Een park, goed verbonden met het centrum van Emmen en met een grote variëteit aan landschappelijke en cultuurhistorisch waardevolle elementen, eeuwenoude bomen en extreme natuur. Centraal in dit park ligt de Nieuwe Savanne als de ultieme, groene relaxplek van het centrum van Emmen. Binnen het park is er tevens ruimte voor initiatieven, bescheiden ruimtelijke ontwikkeling en expressie. In het landschappelijk raamwerk worden de parkkwaliteiten geborgd.

Ontwikkelen in context van de historie

De historie van Creatief Mensenpark Emmen is alles behalve een onbeschreven blad papier. Het is een gebied met een rijke en eeuwenoude historie. En veel van deze historie is nog altijd af te lezen in het landschap. Het Creatief Mensenpark zal zich gaan ontwikkelen in de context van de ontwikkeling die al is geweest, welke zichtbaar wordt in de cultuurhistorische en landschappelijk waardevolle relictten op de site. De raamwerkkaart hiernaast is een optelsom van de tijdslagen uit het verleden met het ontwikkelkader voor de toekomst.

Kernwaarden

Niet alle historische elementen zijn even waardevol in de toekomstige ontwikkeling van het park, sommige mogen worden herzien. De belangrijkste cultuurhistorische kernwaarden blijven echter overeind:

1) Gelaagdheid door grote ambitie: De traditie om met volle ambitie een concept in landschap en architectuur vorm en plek te geven.

2) Zoölogisch landschap: Het circulair georganiseerde werken met het landschap, de architectuur en grondstoffen biedt mogelijkheden voor innovatie. Door het park als een circulaire enclave – een zoölogisch landschap - te beschouwen ontstaat potentie voor een functioneel op innovatie gericht landschap waar iedereen een eigen rol heeft, maar ook gericht is op het gemeenschappelijk belang.

3) Geënceneerde micromilieus: Nu het dierenpark een Creatief Mensenpark wordt is de kleine schaal van de onderdelen in logische samenhang van meerwaarde voor het laden van het park met allerhande initiatieven die bewoners, bedrijven en de gemeente al hebben.

4) Eenheid in veelheid: De organische waarde van de architectuur kan in vorm en structuur behouden blijven. Omdat het park vanwege de oude dierentuinfunctie visueel en ruimtelijk gesloten is van de woongebieden rondom heeft het de intieme sfeer van een enclave. Deze sfeer smeedt als het ware de organisch gevormde fragmenten weer aan elkaar.

5) Co-evolutie van de parkcommunity: Wie iets in het park organiseert, produceert of bouwt, wordt gestimuleerd iets duurzaam terug te geven aan het park. Het ene systeem evolueert dan vanwege de inzet van het andere systeem. Zo treedt een proces van co-evolutie op.

Cultuurhistorische relictten

Naast de cultuurhistorische kernwaarden zijn er landschappelijke relictten waarvan het zeer wenselijk is om ze te behouden.

Uit de eerste geschreven geschiedenis van de plek, waarin het Esdorplandschap en de Bisschop van Utrecht zijn sporen heeft nagelaten zijn een aantal relictten zeer bepalend. De aanwezige kavel, paden en houtwalpatronen / bomenrijen zijn zeer karakteristiek voor de lagere nattere gronden van het esdorpenlandschap. Daarnaast zien we het voormalige open kavel hooiland welke is verworden tot de huidige open ruimte van de savanne (inclusief de langere oost-west zichtlijnen). De oost-west zichtlijnen zijn vooral terug te zien op de plek waar de monumentale bomenlanen van het landgoed Willinge bewaard zijn gebleven. Aan de westkant van het park is in de ligging van de drie villa's nog goed de losse bebouwingsstructuur van het esdorp terug te zien. En de aanwezige Elzenrij volgt nog precies de richting van de voormalige visvijvers van de Bisschop van Utrecht.

Uit de beginperiode van de dierentuin komen de solitaire bomen op de voormalige tuinen van het Hosperhuis, Lindenhof en d'Ouwe Drommedaar. Deze staan in contrast met de meer gebiedseigen beplanting van de rest van de dierentuin. Van de dierentuin zelf is vooral de locatie van de kinderboerderij en de huidige speeltuin plekbepalend.

Tot slot vinden we op de kaart de esthetische vijvers uit de latere dierentuinperiode. Ook zijn indicatief de voormalige hotspots aangegeven. Plekken die niet afhankelijk zijn van de dierentuinfunctie van het park en nieuw leven ingeblazen kunnen worden ofwel vervangen kunnen worden voor nieuwe hotspots voor het park.

Ontwikkeldkader

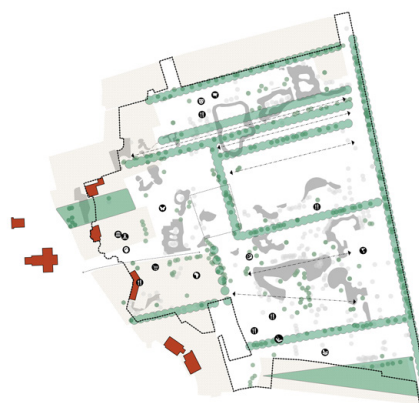
Het nieuwe Creatief Mensenpark is een openbaar park waar natuur en creativiteit één zijn. Een creatief Mensenpark dat mensen samen brengt op het gebied van kunst, cultuur en innovatie. Het gehele park als podium waar je kunt ervaren, deelnemen en creëren. Waar de vrijheid heerst om te experimenteren en nieuwe technieken te testen. Een park waar verandering en tijdelijkheid constanten zijn.

De huidige savanne blijft behouden, als hart van het park. Een open veld in de winter, een evenemententerrein in de zomer. Het park -de voormalige enclave- wordt openbaar en goed verbonden met de omgeving. Nu een afgesloten park met één entree, straks een toegankelijk park met meerdere entrees en doorgaande fiets- en wandelroutes. Zo is het park te betreden via twee entrees aan de Sterrenkamp (oost en west), aan de Minister Kanstraat (oost en west) en vanaf het Marktplaats (via 2 entrees).

De inrichting en transformatie van het voormalige Noorder Dierenpark tot Creatief Mensenpark borduurt op een zorgvuldige en hoogwaardige wijze voort op de prachtige gelaagdheid van het park. De omvorming van dit unieke gebied, met zijn historische structuren, diversiteit aan plekken en organisch gegroeide ruimtelijke samenhang vraagt om subtiliteit en eigenheid. Het Creatief Mensenpark is een echt park. De inrichting van de openbare ruimte met zijn paden, groen en elementen versterken met elkaar dit parkgevoel; transparant, divers en toch samenhangend. Gebouwen en bijbehorende voorzieningen krijgen hierin een eigen ruimte.

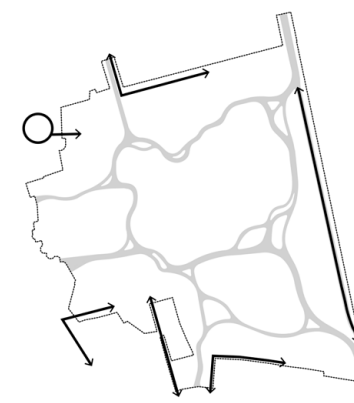
Ontwikkeldgebieden. Onderscheid in:
1- Nieuwe Savanne, 2- Entreegebied en
3- Initiatieven en Ontwikkelpark.

Historisch waardevol. Nog aanwezig zijnde groenstructuren, monumentale bomen, zichtlijnen, monumenten en waardevolle bebouwing (zie hoofdstuk 1).

Wandel- en fietspaden (indicatief). Savannepad is shared space, in aanlooproutes functionele scheiding tussen fietsers en wandelaars. Minimaliseren kruisingen.

Auto-ontsluiting (indicatief). Inprikkers aan 'achterkant' bouwvelden. Geen ontsluiting door het park (wel toegankelijkheid hulpdiensten). Minimaliseren kruisingen met langzaam verkeer.

**“De inrichting van
het openbaar gebied
wordt gerealiseerd
door de gemeente.**

**Het inrichtingsplan
voor de openbare
ruimte wordt
ter advisering
voorgelegd aan het
Kwaliteitsteam.”**

Hardware

(Inrichting van de buitenruimte)

De buitenruimte (hardware) wordt nieuw maar vertrouwd. De reeds aanwezige ‘picturesque’ beeldtaal wordt versterkt door gebruik te maken vanuit de reeds aanwezige sterke typologie van materialen: gebiedseigen beplanting, hout, beton, natuursteen en kleiprodukten. De hardware wordt aangelegd door de gemeente op basis van onder meer het inspiratie- en ontwikkelkader en het kwaliteitsdocument. Dit in afstemming met het kwaliteitsteam en eventueel de parkredactie. De basis is een hoogwaardige maar tegelijkertijd terughoudende, natuurlijke en warme buitenruimte waarin alle kenmerkende parkkwaliteiten goed tot zijn recht komen. Deze basis kan worden aangevuld met horeca en quick wins.

Lijnen

De routes zijn de levenslijnen van het park. De vormgeving is eenduidig en ingetogen. De routes die een directe verbinding hebben met de omliggende stad sluiten hier qua materiaalgebruik op aan. Het Creatief Mensenpark krijgt een vloeiende overgang naar de stad. Het Savannepad krijgt zijn eigen onderscheidende beeldtaal.

Software

(Programmering en gebruik)

Het park, met de hoogwaardige, terughoudende, natuurlijke en warme buitenruimte is de basis. Op initiatief van de parkredactie en onder regie van de gemeente zal op zoek worden gegaan naar initiatiefnemers om het park (programmatisch) verder te vervolmaken. Initiatieven van derden worden, als het gaat om de inhoud (functie/programmering) ter advisering voorgelegd aan de parkredactie. De parkredactie adviseert aan de gemeente.

**“Hardware is eenduidig en ingetogen,
in de Software is ruimte voor Expressie”**

Vlakken

Het Creatief Mensenpark zal zich, conform de traditie van de locatie, organisch gaan ontwikkelen. Het programma zal door de reeds aanwezige grote variatie aan maat en milieus zeer divers zijn. De buitenruimte vormt de uniforme verbinding tussen deelgebieden en op een lager niveau tussen gebruiksruidtes onderling; over de deelgebieden heen is de materialisering eenduidig.

Punten

Inrichtingselementen zoals bankjes, prullenbakken, verlichtingsarmaturen, bewegwijzering maar ook watertappunten, kunstwerken, poorten en hekken sluiten door hun vormgeving en materiaalgebruik naadloos aan op de sfeer van het park.

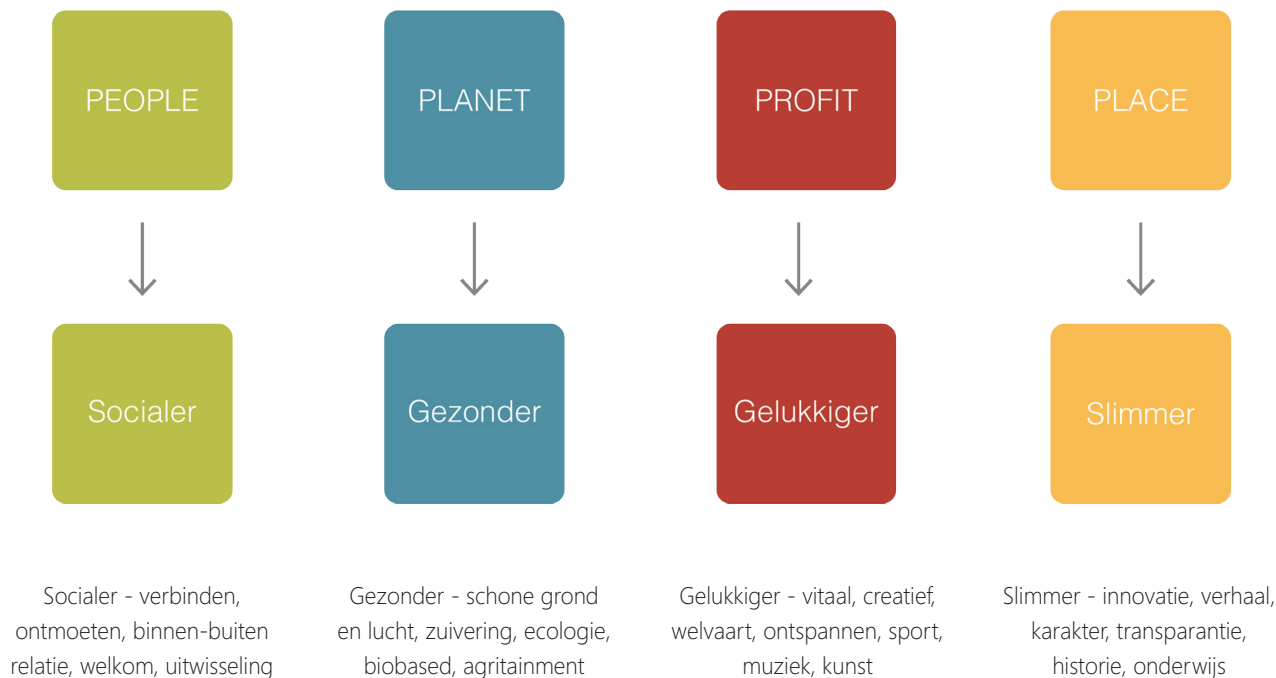
Duurzaamheidsfilosofie

De architectonische uitwerking maakt mensen gezonder, socialer, slimmer en gelukkiger.

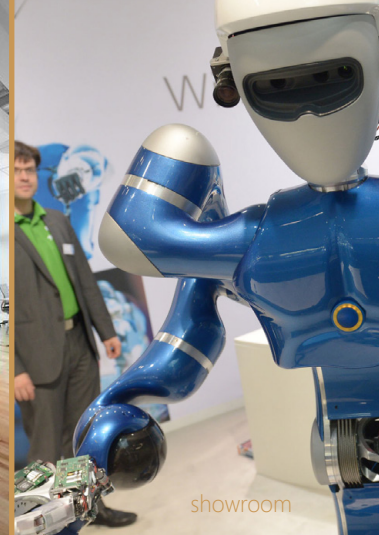
Thema's

Door te focussen op deze eenvoudig te begrijpen duurzaamheidsthema's wordt het eenvoudiger om ze toe passen. Duurzaamheid doelstellingen worden daarmee realistischer, beleefbaar en beter meetbaar. Werknemers gezonder maken door middel van architectuur is een duidelijke taak naar een architect.

Verhalen vertellen met architectuur, mensen verbinden door naar de sociale kant van architectuur te kijken maakt duurzaamheid begrijpbaar, los van alleen de energetische kant.

“Om duurzaamheid echt succesvol te laten zijn moet het een logisch onderdeel vormen van ons dagelijks leven. Daarnaast moet het geen stap terug zijn maar een stap vooruit. Wij spreken graag over socialer, gezonder, gelukkiger en slimmer.”

Opgave aan initiatiefnemers en ontwikkelingen.

Samenwerking rondom thema's

De vier thema's zijn complementair en versterken elkaar en daarmee het totale park. Lokale bedrijven kunnen, waar dat passend is en waar dat elkaar versterkt, aan elkaar verbonden worden en gestimuleerd worden tot **samenwerking** te komen rondom de verschillende duurzaamheidsthema's. Deze samenwerkingsverbanden kunnen een omgeving scheppen die de **kennis-deling** vergroot en de concurrentie-kracht versterkt. Vernieuwing en ontwikkeling is daarbij een centraal thema waaraan bedrijven en instellingen gezamenlijk werken. Een belangrijk kenmerk voor dergelijke samenwerkingsverbanden van bedrijven is het karakter van **open innovatie**. Het bedrijfsleven / de industrie maakt een verschuiving door van gesloten innovatieprocessen naar een steeds meer open en gezamenlijke manier van innoveren. Openheid en toegankelijkheid zijn twee kernwaarden voor het Creatief Mensenpark. Er moet een campus ontstaan waar zowel werknemers als recreanten en passanten zich welkom en prettig voelen. Dit is de plek waar bedrijven hun (**internationale**) **showroom** in richten en faciliteiten beschikbaar stellen als **shared facilities**.

De belangrijkste ruimtelijke voorwaarde voor een open cultuur en slim samenwerken is nabijheid. De schaal van het park zorgt ervoor dat ze straks, waar dat mogelijk en logisch is, binnen één **ecosysteem** kunnen worden geïntegreerd waardoor veel efficiënter en flexibeler, en ook 24/7, kan worden gewerkt. Ontmoeten, shared services, het open karakter en gezamenlijke ontwikkelingen en nieuwe innovaties zijn kenmerken van het park die de bedrijven samen weet te binden.

Samenvatting van de “Energievisie voor het Voormalig Dierenpark Emmen” (Merosch, 6 april 2017).

Gemeente Emmen is voornemens het voormalige dierenpark Emmen te transformeren naar een duurzaam park. Ambitie van de door Merosch opgestelde rapportage is om er een energieneutraal of zelfs energieleverend park van te maken met een Smartgrid dat tevens als show-case dient voor anderen. Doel van deze rapportage is aan te geven hoe een transitie naar een energieneutraal/leverend park gerealiseerd kan worden en hoe invulling gegeven kan worden aan de show-case. Hiervoor worden de mogelijke energie-infrastructuren en gebouw gebonden maatregelen geïnventariseerd en kwalitatief geanalyseerd op de kosten en baten. De door Merosch uitgevoerde rapportage draagt het karakter van een quick-scan en biedt interessante aanknopingspunten voor nader onderzoek in het vervolgproces.

“Hoe een transitie naar een energieneutraal/leverend park gerealiseerd kan worden.”

Achtergrond

Gasloos bouwen wint terrein. De gemeente Emmen heeft een hoge ambitie aangaande duurzaamheid. Er zijn veel mogelijkheden om met de herontwikkeling van het voormalig Dierenpark bij te dragen aan deze ambitie. Daarbij is het zaak te kijken naar mogelijkheden om regionale kennis en kunde te betrekken.

Mogelijkheden energie-infrastructuren

Betreft de mogelijke energie-infrastructuren is vastgesteld dat gekozen kan worden uit (1) het aansluiten op het warmtenet Emmen in combinatie met een standaard elektriciteitsnet, (2) het aanleggen van een ‘standaard’ all-electric net en (3) het aanleggen van een privaat all-electric net met als doel een zogenaamd ‘Smart Grid’ te realiseren om zo maximale energie uitwisseling en efficiëntie na te streven. Deze zal dan dienen als show-case. Een collectief WKO systeem is gezien het lage en onduidelijke bouwtempo niet aan te bevelen. Een WKO systeem voor een groot individueel gebouw als een hotel behoort echter wel tot de mogelijkheden. Verder is vastgesteld dat de huidige gas infrastructuur wordt uitgefaseerd.

Aansluiting op het warmtenet Emmen (1) kan een interessante optie zijn omdat het bestaande warmtenet dichtbij gelegen is, duurzame warmte levert en er naar verwachting voldoende warmtevraag zou kunnen zijn om een rendabele business case te realiseren. Exacte cijfers omtrent de warmtebron, verdere technische, financiële en organisatorische gegevens en de bouwdichtheid en- snelheid dienen door nader onderzoek verkregen te worden, in samenspraak met de WMD als eigenaar / exploitant. Bij de all-electric ‘standaard’ variant (2) zal het huidige elektriciteitsnet van de gemeente overgedragen moeten worden aan Enexis, waarna Enexis de verdere aanleg, exploitatie en beheer tot zich neemt. Voordelen zijn een hoge flexibiliteit en het feit dat het een bewezen techniek is voor energieneutrale/leverende gebieden. Er zijn intussen voorbeelden genoeg van all-electric gebieden zoals RijswijkBuiten en Abcoude. Bij een all-electric net dient wel nagedacht te worden over de benodigde hoeveelheid pv panelen en de hoeveelheid aanwezige bomen in verband

met beschaduwings. De Show-case als laatstgenoemde variant (3) is een buitengewone kans omdat er (a) reeds een privaat elektriciteitsnet aanwezig is (in eigendom van de gemeente) met een centrale aansluiting op het openbare net van Enexis en (b) de geplande bebouwing zich qua energieverbruiksprofielen goed leent voor lokale energie uitwisseling en opslag. Een voorbeeld is de Etten-Leurse wijk De Keen waar een buurtbatterij i.c.m. collectieve pv panelen is gerealiseerd. Verder stimuleert het ministerie van Economische Zaken middels RVO het initiëren van ‘proeftuinen’ op dit gebied ten eerste. Het recentelijk afgesloten innovatieprogramma ‘Smart Grids en slimme energiesystemen’ van RVO beschrijft een twaalfstal inspirerende voorbeelden.

“Aansluiting op het warmtenet Emmen kan interessante optie zijn.”

Mogelijkheden gebouw gebonden maatregelen

Voor zowel het renoveren van de bestaande bebouwing als de nieuwe bebouwing dient globaal aan het volgende concept worden gedacht. Het toepassen van goede isolatie, gebalanceerde ventilatie met warmteterugwinning, LED verlichting, een warmtepomp i.c.m. lage temperatuur verwarming (of aansluiting op het warmtenet) en PV panelen op het dak. Duidelijk moet zijn dat verwarming bij een all-electric gebouw kan geschieden middels verschillende technieken, welke allen bewezen en intussen vaak uitgevoerd zijn. Men kan hierbij denken aan een conventioneel c.v.-systeem met een warmtepomp in plaats van een gasketel als warmtebron, of elektrische verwarming units. Windmolens op daken worden gezien een gemiddelde terugverdientijd van meer dan 100 jaar niet aanbevolen.

Bij renovatie zal afhankelijk van de situatie de huidige bouwkundige schil verbeterd worden of zal de gehele schil vervangen moeten worden. Ook kan afhankelijk van de situatie voor bestaande en nieuwe bebouwing de duurzame warmte- en elektriciteitsopwekking nog veranderen. De nadere invulling hiervan zal echter per gebouw in een latere fase van het project pas relevant worden. Verder is het voor de bestaande bouw van belang dat de transitie van gas naar gasloos en energieneutraal eenduidig wordt vastgelegd. Geëist dient bijvoorbeeld te worden dat bij grootschalige renovatie een gasloos gebouw het uitgangspunt moet zijn. Ook dient verder nagedacht te worden over de term energieneutraliteit met betrekking tot contractering; wilt men minimaal BENG of Nul-op-de-Meter?

Kosten-baten analyse

De meerkosten in relatie tot de totale bouwkosten voor energieneutrale nieuwbouw en renovatie liggen bij benadering tussen de 10 en 15 % ten opzichte van gebouwen volgens Bouwbesluit normen. Gedacht moet worden aan 150 tot 200 euro meerkosten per m² Bruto Vloer Oppervlak. Deze meerkosten worden binnen de technische levensduur terugverdiend. Hierbij komen nog de toegevoegde waardes van een extra hoog comfort en gezonder binnenklimaat ten opzichte van standaard nieuwbouw of renovatie.

Betreft de energie-infrastructuur zijn de kosten en baten minder eenduidig. Het aansluiten op het warmtenet Emmen i.c.m. een standaard elektriciteitsnet brengt extra veel kosten met zich mee door de dubbele infrastructuur. Ook is een warmtenet minder flexibel dan een all-electric net en zullen alle gebruikers verplicht moeten worden aan te sluiten op het warmtenet. Een voordeel

van deze optie is dat het warmtenet wordt uitgebreid, wat positief is voor de ontwikkeling van het warmtenet. Het realiseren van een 'standaard' all-electric net zal naar verwachting geen extra kosten met zich mee brengen voor de gemeente en gebruikers. Dit zal naar alle verwachtingen dan ook de meest kosteneffectieve variant zijn. Deze optie laat echter wel achterwege gebruik te maken van de kansrijke omstandigheden voor een vooruitstrevende show-case.

Betreft dit Smartgrid kan gezegd worden dat het (1) bijdraagt aan de ontwikkeling van de energievoorziening van de toekomst, (2) zeer flexibel is, (3) een innovatief karakter heeft en daarmee bijdraagt aan de lokale economie en (4) de potentie heeft de gebruikers actief te betrekken bij dit project en bewust te maken van duurzaamheid. Als nadeel kan onzekerheid en onduidelijk qua kosten worden aangemerkt, omdat er veel belemmeringen qua wet- en regelgeving bestaan waardoor er weinig praktijkvoorbeelden zijn van dergelijke private netten. Zo dient er bijvoorbeeld een 'ontheffing' van de leveringsvergunning te worden aangevraagd om een privaat elektriciteitsnet te kunnen exploiteren. Het is vooralsnog niet te zeggen of dit zal worden verkregen of niet. Het is dan ook niet op voorhand te zeggen hoeveel meerkosten deze optie met zich meebrengt, en voor wie. Wel kan verwacht worden dat de ontwikkelingskosten hoger zijn dan een standaard all-electric net, daar waar de exploitatiekosten lager kunnen zijn voor de gebruikers.

Al met al hebben alle drie de energie-infrastructuren bepaalde kosten en baten zonder dat één type duidelijk meer voor de hand ligt dan de andere. Tevens zijn er meer gegevens benodigd om een gedegen afweging te kunnen maken. Indien het uitgangspunt

is het warmtenet van Emmen uit te breiden leent dit gebied zich daar prima voor, al gaat dit gepaard met een inflexibiliteit en hogere kosten. Indien dit niet het geval is en men van zekerheid en bewezen technieken uit wilt gaan ligt een 'standaard' all-electric net voor de hand. Wel kan ook een dergelijk elektriciteitsnet worden gekoppeld aan onderzoeksprogramma's van kennisinstellingen. Tot slot geniet vanuit innovatie doeleinden en het maximaliseren van duurzaamheid het realiseren van een Smartgrid als show-case de voorkeur.

Aanbevelingen

Aanbevolen wordt een keuze te maken uit de drie mogelijke infrastructuren. Om hiervoor een gedegen afweging te kunnen maken wordt aanbevolen eerst nader onderzoek te doen naar (1) het aansluiten op het warmtenet. Hiervoor zal contact moeten worden gelegd met de warmtenet exploitant WMD. Indien aan de hand hiervan gekozen wordt voor een all-electric net dient (2) allereerst de haalbaarheid van een de show-case nader te worden onderzocht. Eerste stap hierin is met RVO de mogelijkheden en benodigdheden te verkennen betreft het kunnen verkrijgen van een ontheffing op de leveringsvergunning. Vervolgens kunnen (3) lokale onderzoeks- en kennisinstellingen als Energy Valley en TU Twente en andere betrokken zoals Enexis benaderd worden om mogelijkheden te bespreken. Dit kan voor zowel het 'standaard' all-electric net als de show-case.

De zoölogie van het dierenpark zetten we door in de gedeelde faciliteiten.

“Het voordeel van een kinderboerderij bij een hotel? Iedere ochtend een echt vers eitje bij het ontbijt.”

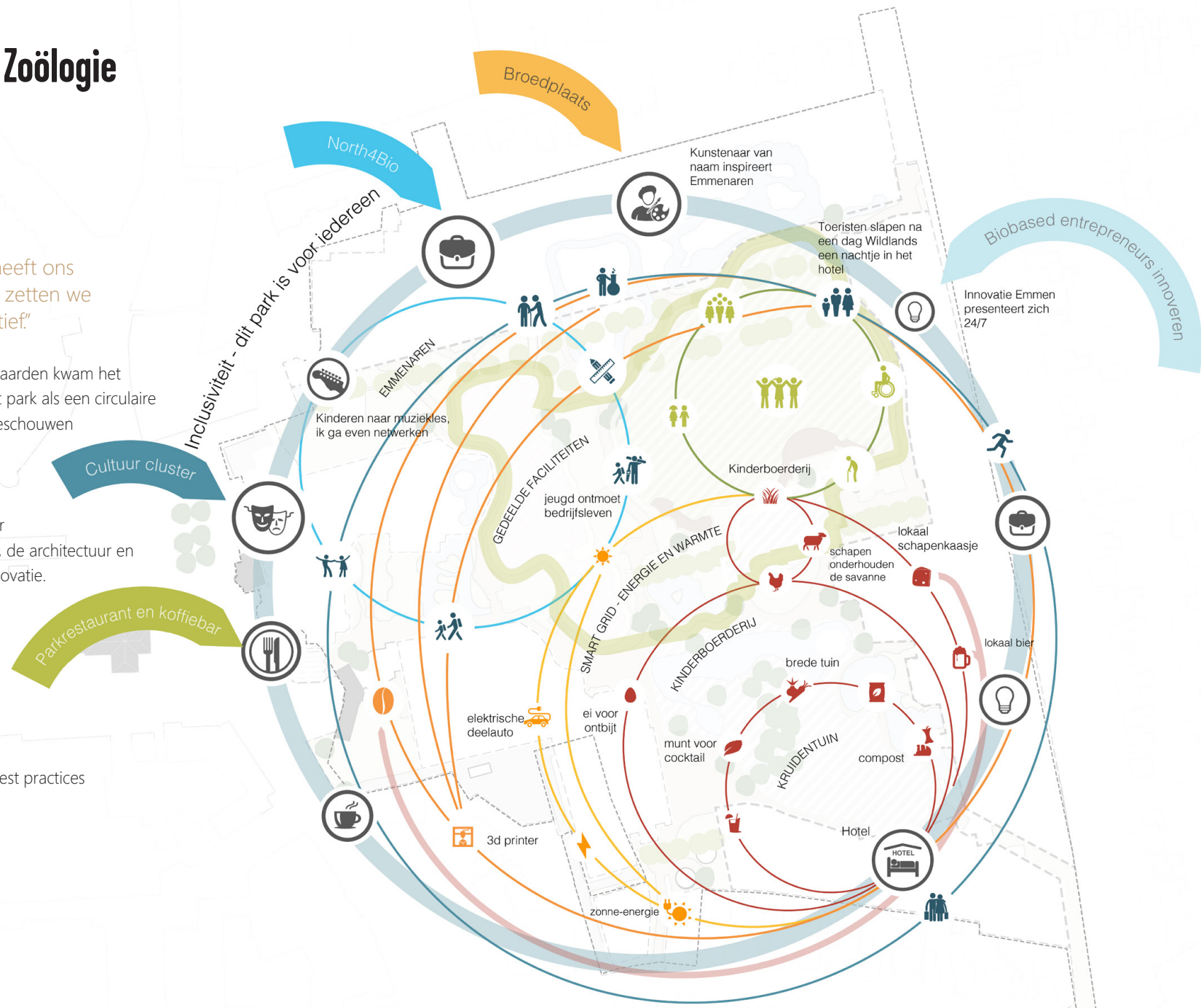
Enkele voorbeelden:

- Nee, we hebben geen kantine. We eten samen in het parkrestaurant.
- Jeugdwerkers met lichte handicap helpen mee op de kinderboerderij.
- Nu we gezien hebben wat de park 3D printer allemaal kan kunnen we niet meer zonder.
- Avondprogramma zorgt ervoor dat er mensen zijn voor nachtelijk toezicht.
- Wateroverlast hebben we niet meer, al het regenwater stroomt in de gracht en kan infiltreren in de grond.
- Grasmaaien? dat doen de schapen van de kinderboerderij.
- Door het smart-grid zijn zelfs de kleinste paviljoens energieneutraal.
- De gastdieren uit WILDLANDS Adventure Zoo hebben me overtuigd om ook dat park snel te bezoeken.
- Met de melk van de schapen maakt de kinderboerderij met vrijwilligers zelf schapenkaas.
- Heerlijk in het park liggen terwijl de muzikanten aan het oefenen zijn. Hier is het gezellig.
- Het hotel heeft recent zijn biobased fietsen beschikbaar gesteld voor de gasten van het Creatief Mensenpark.
- Onze zoon was druk met Pokemon toen hij een Emmtec medewerker sprak en een stage kreeg aangeboden.

Efficiency en pragmatisme

"Educatie vanuit de Zoölogie heeft ons geleerd samen te leven en dat zetten we voort in het nieuwe parkcollectief."

- Efficiency / doelmatigheid: Efficiënter en slimmer samen werken door kennis-deling, shared facilities, gezamenlijk ontwikkelen en nabijheid.
- Pragmatisme: Op papier goed ideeën kleinschalig testen in de praktijk om best practices vervolgens op te kunnen schalen.

CREATIEF MENSENPARK EMMEN

Attractief zoölogisch park met duurzame organische architectuur

CRITERIA

DEEL C

deel C:

5. Zonering Beeldkwaliteit

Beeldkwaliteitscriteria

**Langzaam ontwikkelen is de sleutel
voor succes. Wij deden vijftientig jaar
over de ontwikkeling van de dierentuin
waar iedereen van hield.**

***Jaap Rensen**

Zonering Beeldkwaliteit

De nieuwe gebouwen presenteren zich vol trots naar de Savanne.

Het gehele park krijgt bij de plek passende bijzondere architectuur. Maar niet alle plekken zijn hetzelfde. Daarom is het park ingedeeld in drie verschillende zones voor beeldkwaliteit met verschillende criteria. Namelijk:

5.1. Nieuwe Savanne.

5.2. Entreegebied.

5.3. Initiatieven en ontwikkelpark.

In de basis is de (1) **Nieuwe Savanne** de ultieme, groene relaxplek van het Centrum van Emmen, waar men zittend, liggend, spelend en/of sportend dagelijks door de seizoenen heen terecht kan.

Het (2) **Entreegebied** is het deel van het park dat de verbinding maakt tussen de Savanne en de rest van het centrum. Het gebied is daardoor alzijdig. Het (3) **Initiatieven en ontwikkelpark** is het deel van het park dat de verbinding maakt tussen de Savanne en de omringende woonwijken aan de Sterrenkamp, Minister Kanstraat en het spoor. Dit deel van het park is gericht op de Nieuwe Savanne.

De verschillende sferen voor de drie afzonderlijke gebieden worden per gebied apart beschreven in dit hoofdstuk. In de hoofdstukken daarna worden de voor het hele park geldende standardeisen beschreven.

**De Nieuwe Savanne is de ultieme, groene
relaxplek van het centrum van Emmen.**

5.1. Nieuwe Savanne

Zonering Beeldkwaliteit

De Nieuwe Savanne is het totaal aan ruimtes die vallen binnen het Savannepad; de grote open ruimte van de oorspronkelijke Savanne, het Olifanteneiland en het tussengedeelte met horecavoorziening. De Nieuwe Savanne is het activiteitscentrum van het Creatief Mensenpark. Hier is ruimte voor evenementen, bewegen, ontmoeten en ontspannen.

In de basis is de Nieuwe Savanne de ultieme, groene relaxplek van het Centrum van Emmen, waar men zittend, liggend, spelend en/of sportend dagelijks door de seizoenen heen terecht kan. De groene heuvel biedt aanleiding voor tal van manieren van gebruik. 's Zomers voor een lekkere picknick en 's winters voor een actieve rit op de slee. Het idee is tevens om op de Savanne de mogelijkheid te bieden voor het opvoeren van openluchtvoorstellingen. Naast de openheid van de groene heuvel zal de Savanne ook plek bieden voor horeca met terras en ruimte voor sport en beweging.

De Nieuwe Savanne wordt vormgegeven als een kralensnoer, als een verzameling grotere en kleinere eilandjes in het park. Het Savannepad vormt het verbindende element hiertussen, als de grote autonome verbinder, van waaraf je om elke functie te bereiken een mogelijke barrière moet slechten. De horeca, het olifanteneiland, de centrale ruimte zijn bereikbaar met bijvoorbeeld een brug, loopplank, folie of platform.

- De Nieuwe Savanne krijgt een basisuitrusting (bijvoorbeeld energievoorziening) die een breed scala aan verschillende evenementen mogelijk maakt.
- De Nieuwe Savanne biedt ruimte aan stedelijke parkvoorzieningen zoals horeca met terras, openluchtvoorstellingen en evenementen, een pronktuin, uitzichtpunt met weids uitzicht over de Savanne, kunst, plekken voor spel, sport- en beweging (voor klimmen, klauteren, hangen en spelen, voor voetbal, freerunners, bootcampers, beoefenaars van callisthenics, basketballers en beachvolleyballers).

- Landschappelijke hoogteverschillen en waardevolle relictten uit de voormalige dierentuin zoals de 'haha' en delen van het olifanteneiland worden integraal meegenomen in de nieuwe ontwikkeling.
- Naast de recreatieve functies is het wenselijk te onderzoeken of de Nieuwe Savanne ook als een 'expansievat' kan dienen voor het regenwaterstelsel (schoonwater). Op momenten (lees: piekbuien) dat het regenwaterstelsel de hoeveelheid regenwater niet kan verwerken, zou deze plek als tijdelijke opvangplaats kunnen fungeren voor regenwater. Zodra de piek voorbij is, kan het water weer geleidelijk worden afgevoerd naar het regenwaterstelsel.

Met de oude houtopstanden en de grote, grazende wilde dieren is de Savanne het eerste beeld dat verschijnt wanneer met de termen 'dierentuin' en 'Emmen' in zoekmachines op het internet wordt gezocht.

Ha-ha / Saut-de-loup

Een belangrijk element van de Savanne is ook de omringende natuurstenen wand; ha-ha of saut-de-loup. Dit is een constructie in de landschaps- en tuinarchitectuur waarbij een bovengrondse muur of omheining wordt verborgen door een droge gracht of laagte.

In de voormalige dierentuin was het verboden om de grasrand van de Savanne te betreden. Het gras diende om afstand te creëren tussen dier en mens (en tussen haha en pad). Ook in het nieuwe park is er een buffer nodig richting de (valgevaarlijke) haha. Dit kan bijvoorbeeld met behulp van een border van vaste planten, refererend aan de wilde savanne in Afrika.

De Savanne wilden we
zo wild mogelijk houden.

*Jaap Rensen

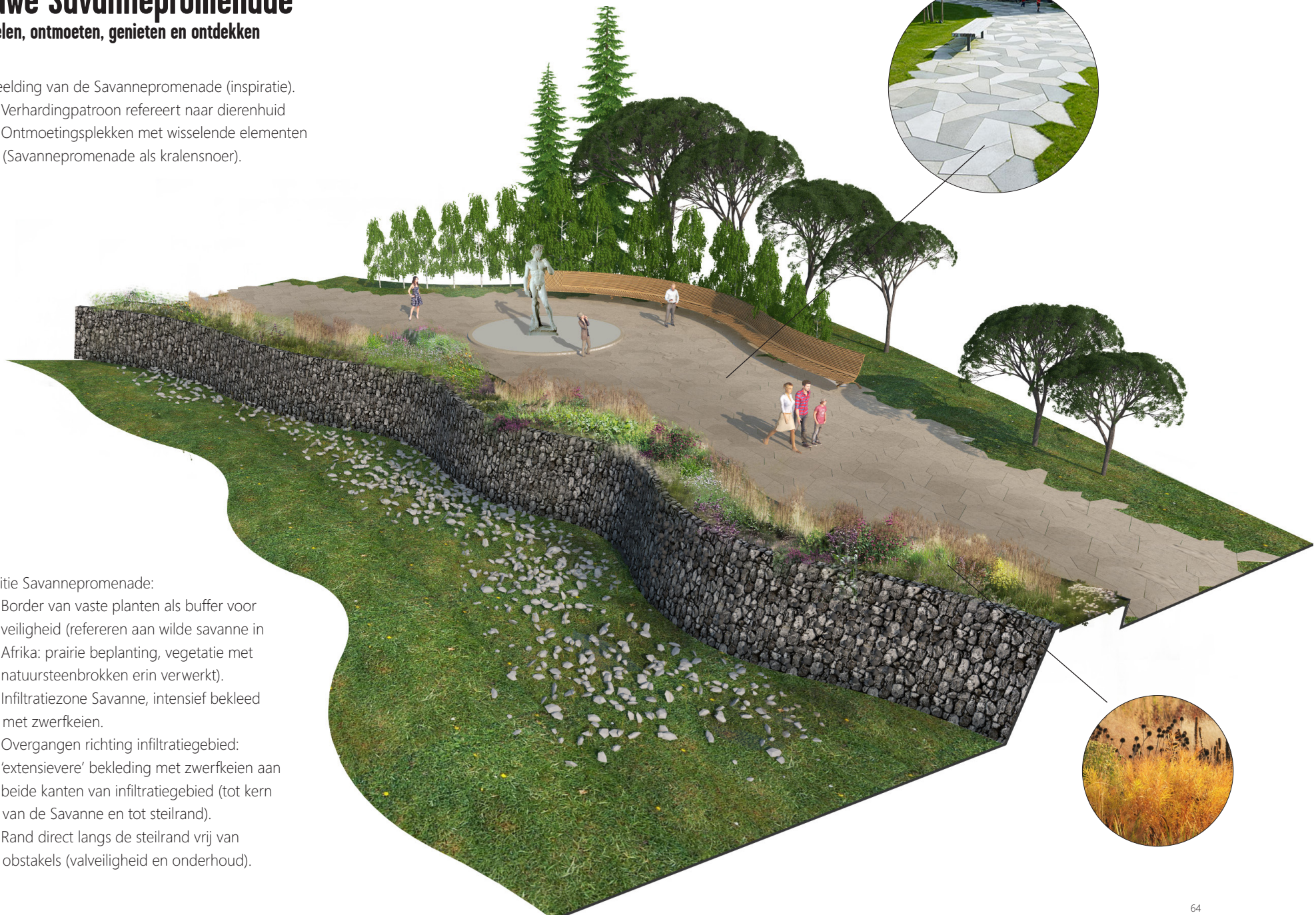
Ha-ha is ook in de toekomst
de ruimtelijke drager van de Savanne

De nieuwe Savannepromenade

Rondje wandelen, ontmoeten, genieten en ontdekken

Uitbeelding van de Savannepromenade (inspiratie).

- Verhardingspatroon refereert naar dierenhuid
- Ontmoetingsplekken met wisselende elementen (Savannepromenade als kralensnoer).

Ambitie Savannepromenade:

- Border van vaste planten als buffer voor veiligheid (refereren aan wilde savanne in Afrika: prairie beplanting, vegetatie met natuursteenbrokken erin verwerkt).
- Infiltratiezone Savanne, intensief bekleed met zwerfkeien.
- Overgangen richting infiltratiegebied: 'extensievere' bekleding met zwerfkeien aan beide kanten van infiltratiegebied (tot kern van de Savanne en tot steilrand).
- Rand direct langs de steilrand vrij van obstakels (valveiligheid en onderhoud).

Het Savannepad krijgt zijn eigen vormtaal en materiaalgebruik.

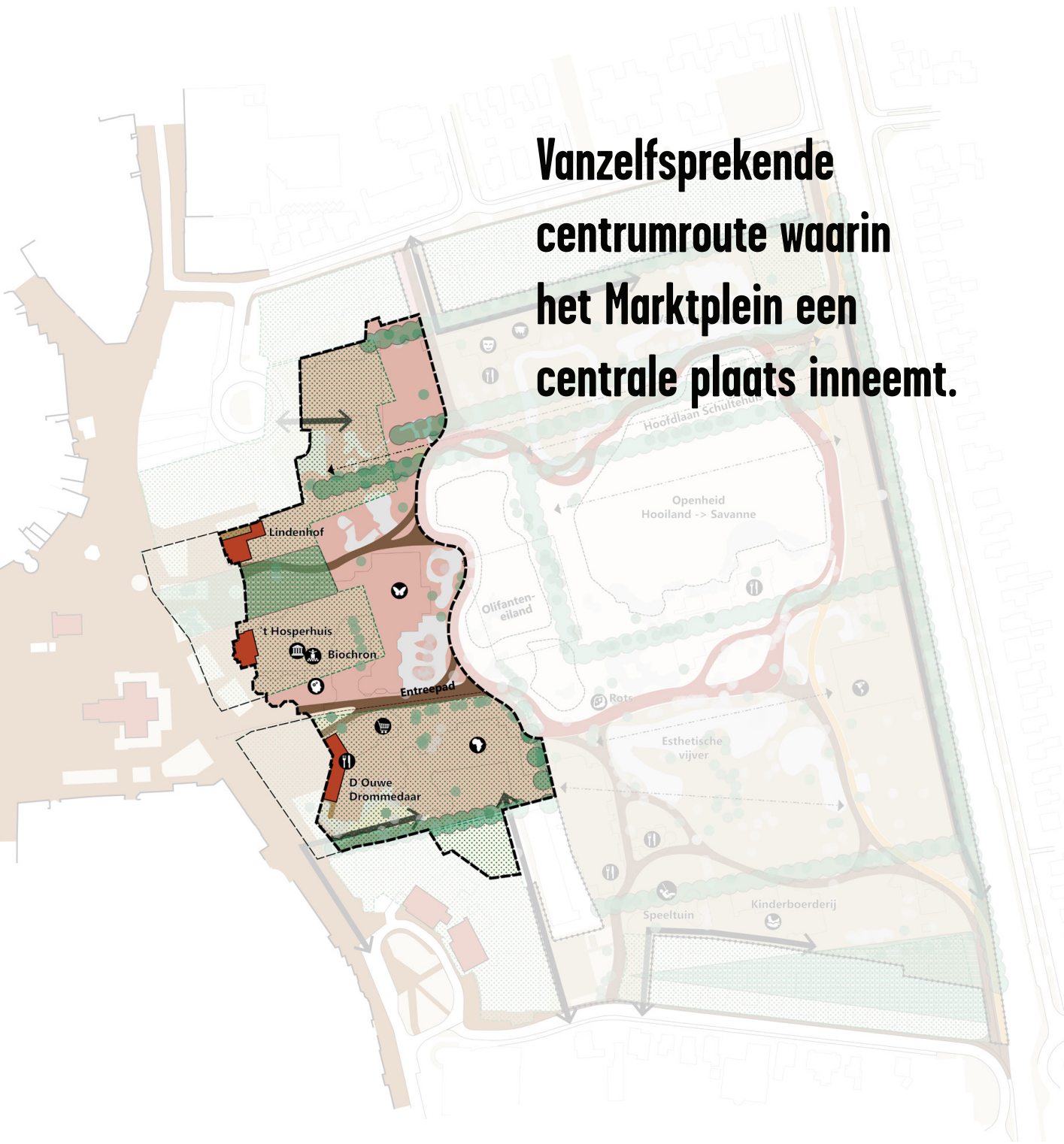
Als centrale verbindende route bedient het de wandelaars in het park en wordt vormgegeven als een brede promenade. Aan de binnenzijde met een zo strak mogelijk opstaande rand en vaste planten border als geleiding en naar buiten toe vrijer van vorm en aansluiting zoekend met de context.

Op een aantal plekken waaiert de promenade uit in breedte zodat er ruimte ontstaat voor bijzondere voorzieningen zoals fontein, rustpunt, horecavoorziening of kunstlocatie. Op knooppunten, waar paden aantakken op de promenade, wordt eveneens ruimte gemaakt zodat samenkost van paden zo vloeiend mogelijk plaatsvindt. Alle 'eilandjes' hebben hun eigen identiteit en zorgen voor herkenbaarheid langs de route.

De bijzondere positie van het Savannepad binnen het Creatief Mensenpark komt tot uitdrukking in de materialisering. Deze is robuust en onderscheidt zich in kleur en elementgrootte van de rest van het park. In de aanlooproutes naar het Savannepad is er -in tegenstelling tot het Savannepad zelf en met het Entreegebied als uitzondering- een functionele scheiding tussen snel (fietsen, skaten, hardlopen) en langzaam (rol- en wandel) verkeer. Het Savannepad zelf gaat uit van shared-space. Het pad is daartoe wel voldoende breed en heeft een doorgaand karakter.

- Het Savannepad is een promenade die verschillende functies op een eenduidige wijze in zich op neemt. Materialisering is robuust en onderscheidend ten opzichte van de rest van het park.
- De buffer die nodig is tussen de (valgevaarlijke) haha en het Savannepad wordt landschappelijk vormgegeven (bijvoorbeeld met behulp van een border van vaste planten, refererend aan de wilde savanne in Afrika).
- De promenade waaert uit zodat er ruimte ontstaat voor bijzondere plekken langs het pad (zitplekjes, horeca, kunst).
- Op de samenkost van verschillende paden ontstaan herkenbare knooppunten met een heldere identiteit.
- Het Savannepad is shared space: voldoende breedte voor variatie aan gebruikers en een doorgaand karakter.

**Vanzelfsprekende
centrumroute waarin
het Marktpllein een
centrale plaats inneemt.**

5.2. Entreegebied

Zonering Beeldkwaliteit

Het gesloten karakter van het voormalige Noorder dierenpark wordt aan de centrum zijde opengebroken en ontworpen als een 'welkom'. Stedenbouwkundig zal het entreegebied van het Creatief Mensenpark aanvoelen als een vloeiende overgang vanuit het park richting het Marktpllein.

De vloeiende overgang van Mensenpark naar centrum wordt versterkt met een markante entree, welke direct allure geeft aan het park. Op de overgang tussen beide werelden staan tevens de drie villa's. Dit zijn de plekken waar de programmatische verbinding plaats kan vinden. Door het vergroenen van de rand van het park en met name de omgeving rondom de villa's, worden de beeldbepalende- en herkenningswaarden van de waardevolle gebouwen versterkt. Het Entreegebied krijgt een trekker/attractie die de vloeiende overgang van park naar centrum vervolmaakt.

- Het entreegebied is onderdeel van het stedelijk weefsel. Vloeiende overgang van Creatief Mensenpark naar het Marktpllein. Adres van het park aan het centrum.
- De materialisering van dit sfeergebied vormt een hoogwaardige en vloeiende overgang tussen de materialisering van het Savannepad en die van het centrum van Emmen.
- Dit geldt voor zowel de lopers het park in als voor de materialisering van de in het gebied gelegen plekken (pleintjes, routes).
- Daar waar (deelgebied overstijgende) historische structuren dit sfeergebied kruisen, is de beeldtaal hiervan leidend.
- De omgeving rondom de drie villa's wordt verzacht / vergroend. Beeldbepalende gebouwen in het groen.
- Om de hoge kwaliteit te borgen wordt er een ondergrens (€/m²) gesteld aan mogelijke investeringen in het park.

**Hier zal het Creatief
Mensenpark zich
gaan tonen naar
de buitenwereld.**

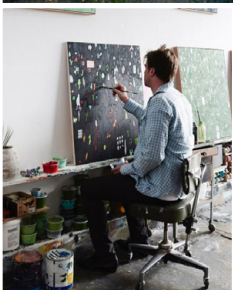

5.3. Initiatieven en ontwikkelpark. Zonering Beeldkwaliteit

Het initiatieven- en ontwikkelpark beslaat de noordelijke, oostelijke en zuidelijke zijde van het Creatief Mensenpark. Waar deze randen ooit een gesloten wereld vormden met service-ingangen via donkere achterkanten, zal het Creatief Mensenpark zich hier nu gaan tonen naar buiten. Het initiatieven- en ontwikkelpark zal qua sfeer en materiaal de vloeiende overgang vormen van Creatief Mensenparkpark richting het groene en statige karakter van de directe omgeving. Dit deel zal worden ingericht als 'wild en weelderig' werk-, recreatie en verblijfsgebied met materialisering die verbindt.

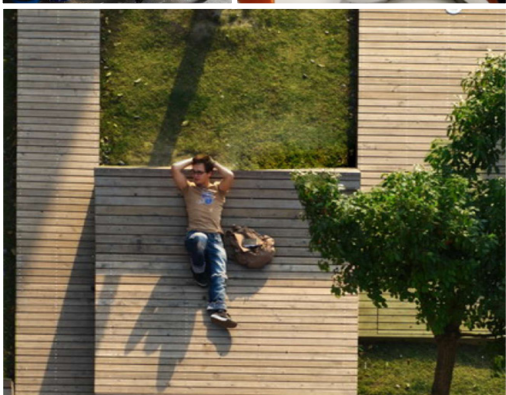
Straten en paden

Straten en paden zullen worden ingericht met materialen die goed passen bij de omliggende straten zoals de Minister Kanstraat en de Sterrenkamp; gebakken klinkers. Waar de grens tussen Emmen en Dierenpark nu nog wordt gemarkeerd door het contrast tussen beton en klei, lopen park en stad straks naadloos in elkaar over.

Naast de hoofdstructuur die zowel gemotoriseerd verkeer als fietsers en wandelaars het park in brengen bestaat de routing uit wandelpaden. De materialisering is natuurlijk en zacht passend bij de context; grind of halfverharding (Achterhoeks Padvast). In uitzondering elementen verharding en open verharding. Ruimtes die onderdeel uitmaken van de routing door het Initiatieven- en ontwikkelpark worden in hetzelfde materiaal als de paden mee ontworpen.

- De materialisering van de entrees naar het initiatieven en ontwikkelpark passen goed bij die van de omliggende straten.
- Vloeiende overgang tussen park en stad.
- De materialisering in het park is natuurlijk en zacht, passend bij de context.

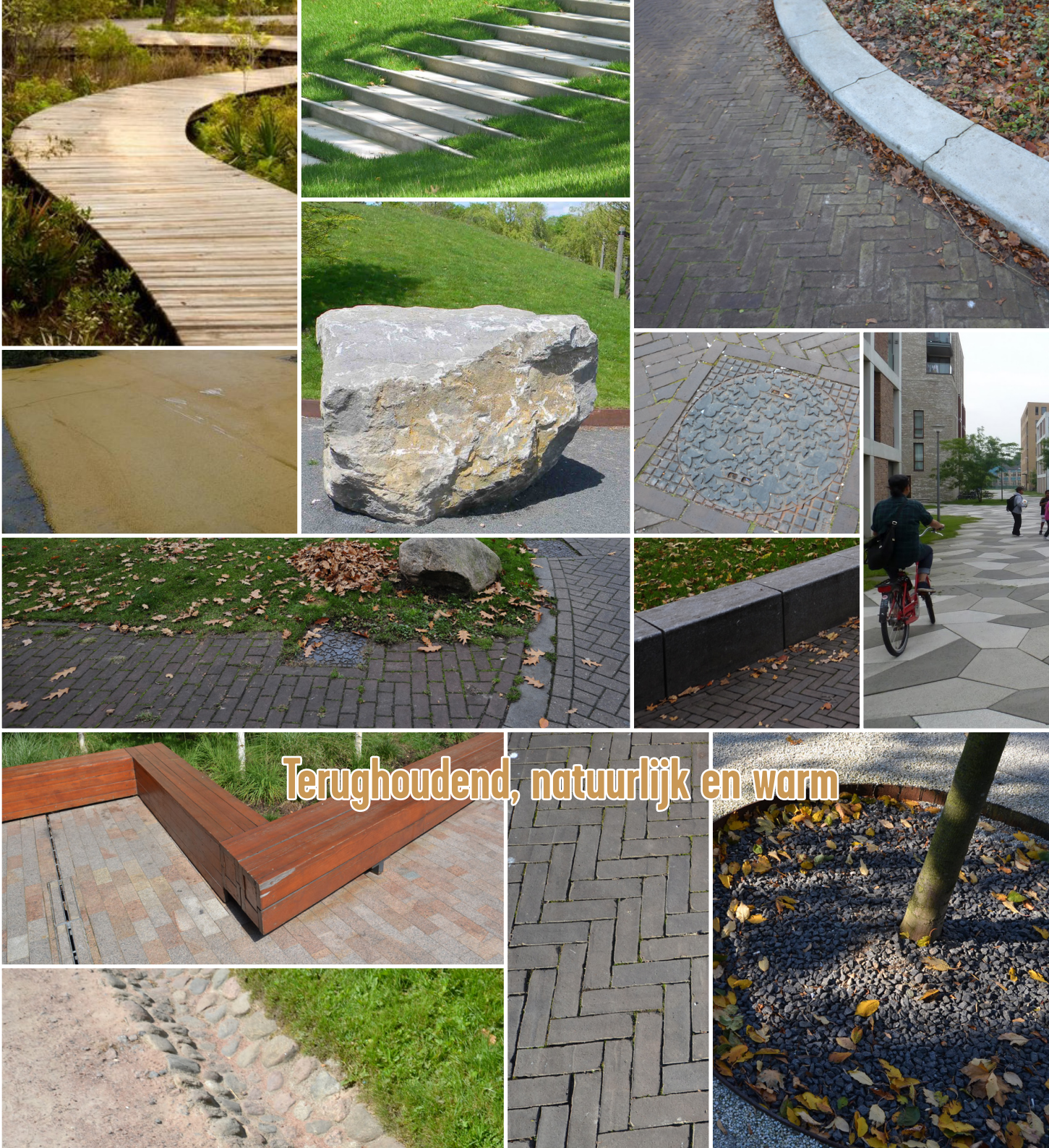
deel C:

6. Harmonieus totaalbeeld

Beeldkwaliteitscriteria

Afwisselend beeld: water, groen, gebouw.

Terughoudend, natuurlijk en warm

6.1. Kleur & materiaal

Harmonieus totaalbeeld.

Om de creatieve objecten en natuurwaarden goed en in volle expressie tot haar recht te laten komen zijn de gebouwen en openbare ruimte terughoudend, natuurlijk en warm ingericht.

“Het Creatief Mensenpark is geen kermis, alles wordt zorgvuldig en bewust ingepast.”

Kleur

- Het kleurgebruik van de bebouwing en materialisering van het openbaar gebied is hoogwaardig, harmonieus vormgegeven, terughoudend, natuurlijk en warm. Felle kleuren worden gemeden. Individuele inrichtingselementen en kunstzinnige objecten mogen expressief zijn. Zo ontstaat een mooi contrast tussen het vaste en het tijdelijke.
- Basis van het kleurenpalet zijn ingetogen kleuren variërend van wit tot (donker)bruin als esthetisch en natuurlijk contrast met het groen.

bijna wit <-> bijna zwart

bruin <-> zand

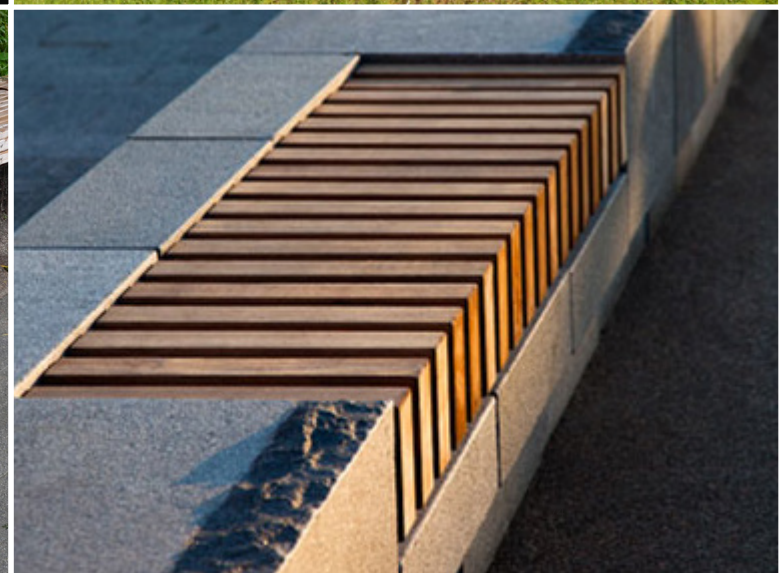

oker <-> warm bruin

Materiaal

- Focus op hergebruiken en recyclen van materialen.
- Toepassing van lokale en biobased materialen is een pre. Kunststof en uitlogende materialen worden uitgesloten.
- Groen is een pre (groene gevels, groene daken, installaties in het groen, minimaliseren aandeel aan verharding).

6.2. Meubilair

Harmonieus totaalbeeld.

Het meubilair in Creatief Mensenpark Emmen is in principe terughoudend en natuurlijk vormgegeven. Lokale materialen zoals hout en zwerfkeien kunnen worden hergebruikt. Tevens is er in het park ruimte voor expressie. Zie hiervoor het hoofdstuk expressie.

Routing

Heldere oriëntatie is een wezenlijk onderdeel voor de gastvrijheid van Creatief Mensenpark Emmen, zeker voor gasten die er voor het eerst zijn. Informatiezuilen, vlaggen, richtingaanduiders, uithangborden en reclame uitingen vergroten de zichtbaarheid van de bedrijven en ze personaliseren het park door het tonen van de aanwezigheid maar overdaad schaadt.

- Meubilair bestaat uit hout, beton of andere natuurlijke of natuurlijk ogende materialen.
- Kunststof en uitlogende materialen worden uitgesloten.
- Toe te passen materialen zijn afgestemd op het gebruik en de omgeving en kunnen daarmee een synergie aangaan.
- Stijl is eigentijds en op onderdelen aan het Savannepad vernieuwend.
- Voldoende elektra en waterpunten aan het Savannepad (bij voorkeur uit het zicht, ondergronds opgelost).
- Routing / bewegwijzering is in de hoogwaardige stijl van de binnenstad.

De natuur krijgt voorrang.

6.3. Bruggen

Harmonieus totaalbeeld.

In het park worden een aantal overbruggingen aangebracht om de verschillende gebieden c.q. voormalige dierenverblijven toegankelijk te maken. Er zijn voorkomende situaties dat hoogte overbrugd moet worden en/of afstand. Naast de benodigde constructieve overbruggingen zijn er ook gelijkvloerse toegangen tot respectievelijk de Savanne en het Olifanteneiland. Deze zijn met name bedoeld voor de bereikbaarheid van de locaties met beheervoertuigen, maar zijn ook door voetgangers (en gehandicapten) te gebruiken. Nadere specificaties voor de bruggen volgen in de uitwerking van het nog te maken stedenbouwkundig plan.

- De natuur krijgt voorrang (zo natuurlijk en groen mogelijke uitstraling).
- Bruggen mogen onderling verschillen qua uiterlijk maar delen gemeenschappelijkheid (zorgvuldig ingepast, natuurlijke uitstraling en in harmonie met het park).
- Bruggen zijn bijzonder maar zorgvuldig ingepast.
- Bruggen zijn in harmonie met de stijl van het park.

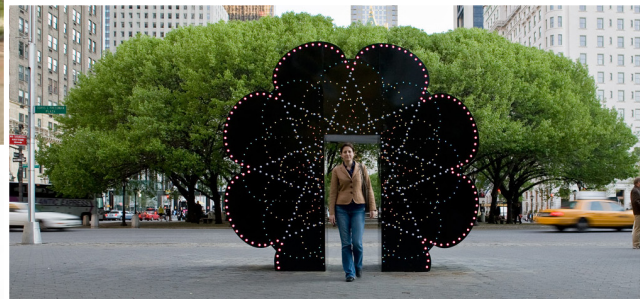

Entrees.

Indicatieve locatie van de entrees.

Entrees geven allure aan (de entree tot) het park.

6.4. Entrees

Harmonieus totaalbeeld.

Ter ontsluiting van het Creatief Mensenpark worden er zes nieuwe entrees (met ontsluitingspaden) naar het centrale deel gecreëerd. Eén ervan ligt vrijwel gelijk met de huidige hoofdentree van de oude Dierentuin. De overige waren voor het overgrote deel bevoorradingsroutes voor de diertuin. Ze zijn feitelijk nieuw als ingang maar lopen daarom veelal wel via bestaande achterpaden. De entrees worden versterkt door een ruimtelijke markering, niet zijnde een poort. Emmen kenmerkt zich door ruimtelijk geleidelijke overgangen. Een poort als markering past hier niet bij. Daarnaast heeft Emmen letterlijk gezien alleen ‘functionele’ poorten bij begraafplaatsen.

Functies van de entreemarkering zijn onder andere het vindbaar maken van de diverse entrees tot het park en het identiteit geven aan het park. De markeringen zullen daarnaast allure moeten geven aan (de entree tot) het park. Een middel hiervoor kan het aanbrengen van een bijzondere accentverlichting zijn in of aan de entreemarkering. Hiermee kan de entree ook in de avonden een bijzonder beeld worden meegegeven.

- Entrees worden versterkt door een ruimtelijke markering (niet zijnde een poort).
- Ruimtelijke markeringen zijn goed te herkennen en lenen zich voor het informeel krijgen van een bijnaam (sterke oriëntatiepunten voor ontmoeting).
- Alle entrees dienen zo te worden ingericht dat toegang tot het park kan worden gereguleerd.
- Entrees geven allure aan (de entree tot) het park.
- Entrees mogen onderling verschillen qua schaal (proportioneel, passend bij hiërarchie en maat/schaal van de entree).

Spelen belangrijk element
voor attractiviteit park.

6.5. Speelplekken

Harmonieus totaalbeeld.

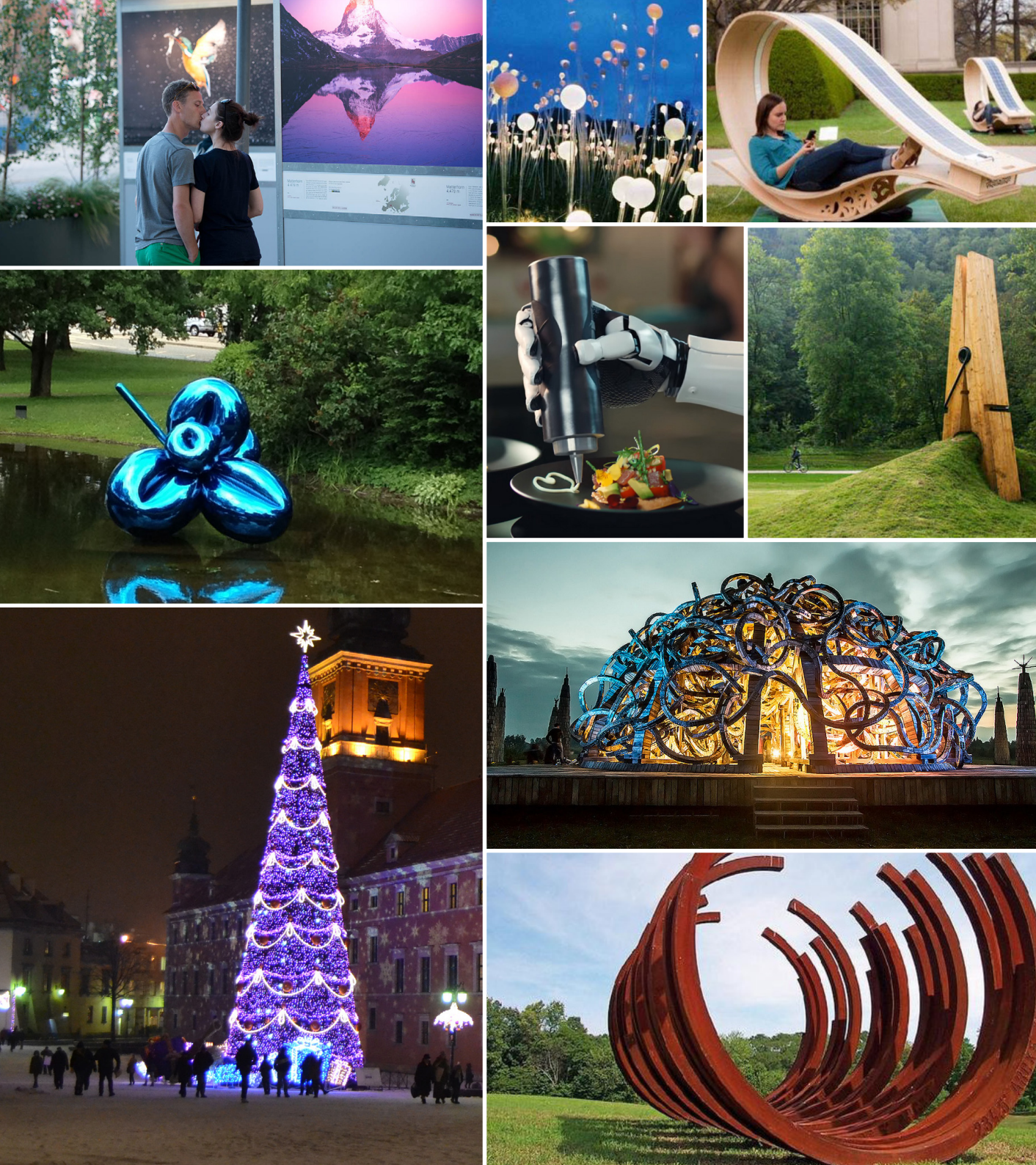
De dierentuin is inmiddels verhuisd en kinderen ontdekken de leefgebieden van de vroegere bewoners. In principe is het voormalige dierenpark één grote, natuurlijke speelplek. Speelwaarde is een belangrijk thema voor het Creatief Mensenpark. Een nieuwe overbrugging zou speelwaarde mee kunnen krijgen.

Het Creatief Mensenpark is niet de plek voor standaard klimrekken uit een catalogus. De landschappelijke relictten van het voormalige dierenpark bieden kansen voor speelaanleiding. Zo zijn er diverse zwerfkeien, 'rotslandschappen' en ook zouden bijvoorbeeld de steilranden rondom de Savanne en het Olifanteneiland dienst kunnen doen als klimwand.

**Spelaanleidingen
worden bij voorkeur
geïntegreerd ontworpen
met lokale
landschappelijke
elementen.**

Kunst was in het
dierenpark altijd
kunst van hoog
niveau.

*Jaap Rensen

6.6. Expressie

Harmonieus totaalbeeld.

De inrichting van de hardware (buitenruimte) van Creatief Mensenpark Emmen is terughoudend, natuurlijk en warm. Op initiatief van de parkredactie en onder regie van de gemeente zal op zoek worden gegaan naar initiatiefnemers om het park (programmatisch) verder te vervolmaken. De software mag expressief zijn, is tijdelijk en bij voorkeur mobiel. Door de terughoudende inrichting van het park springen deze elementen in het oog.

- Kunst heeft ruimte nodig om volledig tot zijn recht te komen.
- Kunst draagt bij aan de kwaliteit van het park en heeft een bepaalde ondergrens.
- Kunstwerken staan altijd ingebed in het groen.

deel C:

7. Openbare ruimte

Beeldkwaliteitscriteria

**Openbaar toegankelijk park,
geschikt voor iedereen.**

7.1. Toegankelijkheid

Openbare ruimte

Creatief Mensenpark Emmen wordt een openbaar toegankelijk park. Dit in tegenstelling tot voorheen, toen er alleen toegang werd verleend na het tonen van een entreebewijs. De entrees, zes in totaal, worden de ruimtelijk versterkte openbare markeringen van waar het park overgaat in het omringende stuk stad. Het park zal echter wel afsluitbaar moeten zijn (bijvoorbeeld voor controle bij evenementen en in de beginfase ook 's nachts).

- Creatief Mensenpark Emmen is een openbaar toegankelijk park, geschikt voor iedereen.
- Alle entrees dienen zo te worden ingericht dat toegang tot het park kan worden gereguleerd.

Langzaam verkeer

- Voor het langzame verkeer wordt het park toegankelijk gemaakt vanuit zes entrees (Hoofdstraat, Sterrenkamp en Minister Kanstraat). Drie van deze entrees zijn nadrukkelijk ook geschikt voor fietsers.
- Het Savannepad rondom de Nieuwe Savanne vormt tevens een hardloopprondje van 750m

Auto's

- In het park zijn er -buiten incidentele diensten om- geen auto's te zien.
- Behoud van huidige inprikkers voor auto's aan de Sterrenkamp en Minister Kanstraat.
- Indien nodig kunnen er binnen bovenstaande randvoorwaarden nieuwe inprikkers voor auto's worden toegevoegd.
- Parkeren is altijd uit het zicht en bij voorkeur ondergronds.
- Terughoudendheid geboden in het toekennen van parkeerplaatsen. Parkeren zal ook plaatsvinden op afstand, op andere locaties in het centrum.

Mindervaliden / Inclusiviteit

- Toegankelijke openbare ruimte die bruikbaar is voor iedereen (voor dagelijkse gebruikers, voor bezoekers, waar mogelijk voor gehandicapten en voor niet-gehandicapten).
- Conform het "Handboek Toegankelijkheid Openbare Ruimte", kwaliteitsniveau "Basis Plus toegankelijkheid".
- De buitenruimte wordt dusdanig vormgegeven dat mindervaliden op een vanzelfsprekende wijze door het park worden geleid.

Beheer

- Initiatiefnemers leveren een bijdrage aan openbare ruimte en beheer.
- Eenvoudig te beheren, via logische routes.
- Behoud van de huidige entrees voor vrachtwagens via de Minister Kanstraat en de Sterrenkamp.
- Het Savannepad vormt de belangrijkste onderhoud-uitvalsroute voor het park.

Het parkeren gebeurt altijd uit het zicht en bij voorkeur ondergronds.

Het Mensenpark is autovrij. Bedienend verkeer, calamiteitenverkeer en bestemmingsverkeer zal gebruik kunnen maken van de servicewegen – en ingangen die ook ten tijde van het dierenpark werden gebruikt.

Terughoudendheid is geboden bij het toekennen van parkeerplaatsen. Het parkeren gebeurt altijd uit het zicht en bij voorkeur ondergronds of op afstand (gebruik maken van parkeerplaatsen in centrum). Vanuit het park bezien zijn auto's onzichtbaar vanaf het maaiveld. Parkeerplaatsen worden zo ingericht dat ze onderdeel vormen van het park.

**Tussen functiegebieden
is er -indien nodig-
een bij de context
passende afscheiding.**

7.2. Begrenzingsen

Openbare ruimte

Creatief Mensenpark Emmen is een voormalige dierentuin en ook als zodanig opgezet: met de talrijke dierenverblijven en bijbehorend water, hoogte, bossages en hekwerken als logische scheiding tussen mens en dier. Alle randen van de paden bestaan uit, in hoogte variërende, steile kanten zoals plantenbakken, glazen/houten/stenen wanden en andere hekwerkconstructies die de mensen op het pad moesten houden. Daar waar deze elementen een landschappelijke en esthetische meerwaarde hebben worden ze hergebruikt. Nu echter niet met een 'weghoudende' maar met een verbindende functie.

Voor de achterkanten van het voormalige dierenpark geldt dat het park zo was opgezet dat de bezoekers er niet mochten komen. Bebouwing en horeca is als dichte wand richting de 'buitenwereld' aangebouwd. Er is zodoende een scherpe scheidslijn tussen park en omgeving. Omdat het park zich in de toekomst veel meer zal voegen in de omringende stad zullen de scheidslijnen worden verzacht en park en stad dicht bij elkaar worden gebracht. Het voornemen om het park qua beheer in zijn geheel onder te brengen bij de gemeente en de mogelijkheid tot nieuwe ontwikkelingen aan de randen zorgen ervoor dat het park een meer alzijdige uitstraling zal krijgen, ook richting de randen.

- Creatief Mensenpark Emmen is in zijn geheel openbaar gebied (m.u.v. de gebouwen).
- Ontwikkelingen hebben in principe geen privé terrein.

Grens openbaar-privé

- In beheer bij gemeente met -indien nodig- mogelijkheden voor private invulling.
- Initiatiefnemers worden uitgedaagd een bijdrage te leveren aan de inrichting van het park (bijvoorbeeld: restaurant met bijbehorend terras).
- Tussen functiegebieden is er -indien nodig- een bij de context passende afscheiding (zoals een lage haag bij een grasvlakte, of hergebruik van een bestaande aarden wal of water).
- Begrenzingsen zijn niet recht maar organisch vormgegeven.

Respect voor de burens

- De groenbuffer naar de omliggende bebouwing wordt gerespecteerd. De huidige weg blijft gehandhaafd aan de randen. Daardoor geen bebouwing direct aan de grenzen van het park.
- In de kern van het park, aan het Savannepad is reuring. Regels hiervoor zijn/worden opgenomen in het Evenementenbeleid / de omgevingsvergunning.

Voorbeelden:

Begrenzing visueel weggewerkt in het landschap.

Groene ingepaste begrenzing.

Begrenzing als natuurlijke glooiing in het landschap.

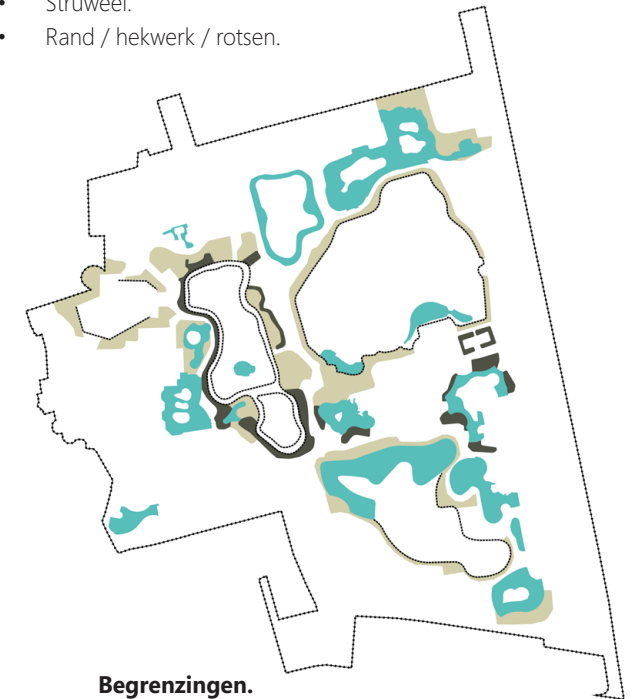

Gebouwen staan altijd ingebed in het groen.

*Jaap Rensen

Begrenzungen in het huidige park

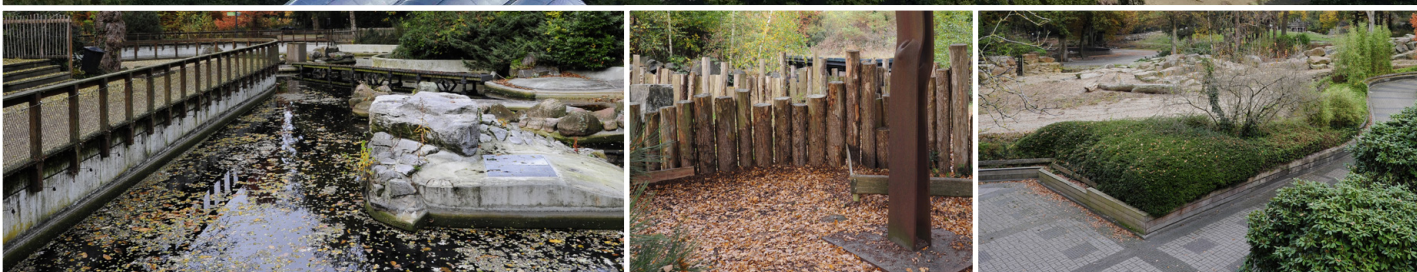
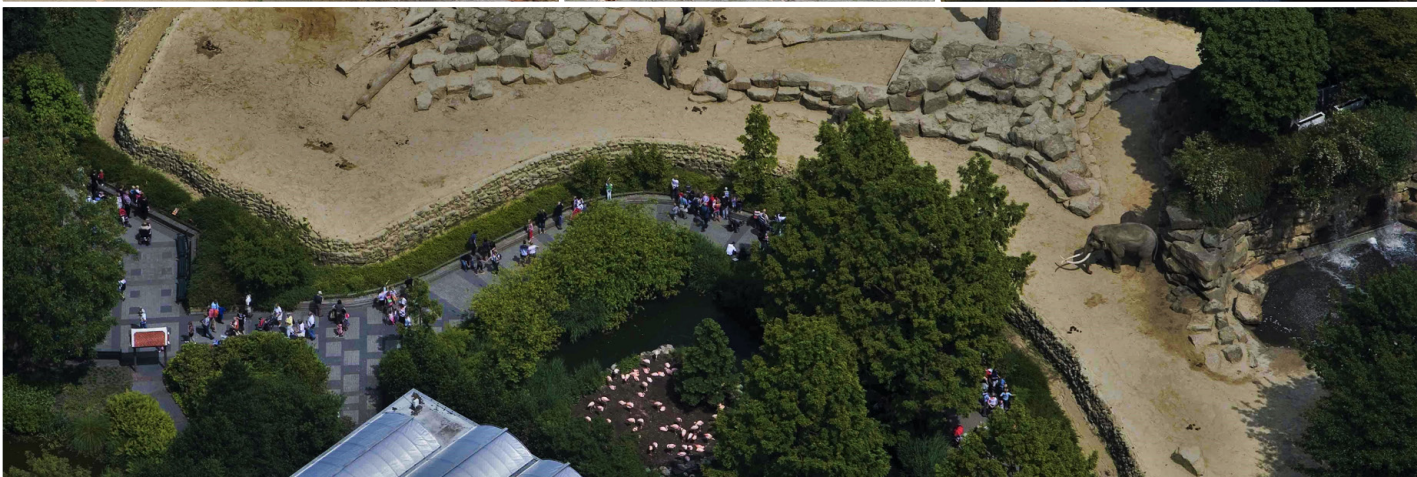
- Watergang.
- Hoogte verschillen.
- Struweel.
- Rand / hekwerk / rotsen.

Begrenzungen.

In de huidige situatie.

- Water
- ⬢ Steilrand
- Groen in plantenbak
- Groen in volle grond

Natuurlijke geleiding

Futureproof, smart en intelligent.

7.3. Veiligheid

Openbare ruimte

Het Creatief Mensenpark wordt omgevormd van een privaat naar een publiek terrein. Er zijn daardoor andere regels van toepassing. Tevens wordt het park geschikt gemaakt voor meerdere modaliteiten. Niet alleen wandelen, maar dadelijk bijvoorbeeld ook fietsen en skaten. De openbare ruimte wordt veilig ingericht. Tegelijkertijd dient voorkomen te worden dat er overal hekken komen te staan. Middels natuurlijke geleiding wordt er voor gezorgd dat mensen netjes op paden blijven. Daar waar er risico is op vallen zal het risico op kwetsuren zo veel mogelijk worden beperkt.

Vallen

- Voor constructies en spelaanleidingen dienen het bouwbesluit en de WAS (warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen) als kader.
- De openbare ruimte wordt zo ingericht dat ergens vanaf vallen (denk hierbij bijvoorbeeld aan de steilrand van de Savanne) niet zomaar mogelijk is.
- Middels natuurlijke geleiding wordt er voor gezorgd dat mensen -waar noodzakelijk- netjes op de paden blijven.
- Natuurlijk vormgegeven valbescherming / bufferzones, geen hekwerken.
- Ondiepte aan de randen van het water om bij calamiteiten zelfredzaam te zijn (mogelijkheid van er uit kunnen klimmen).

Toezicht

- In het park kan cameratoezicht ingevoerd worden. De Gemeentewet en de APV zijn hierin leidend.
- Eventueel cameratoezicht dient duidelijk te worden aangegeven (bebording) maar zal zo ingetogen mogelijk moeten worden vormgegeven. Bij voorkeur wordt hierbij gebruik gemaakt van aanwezige masten voor lichtarmaturen en bewegwijzering.

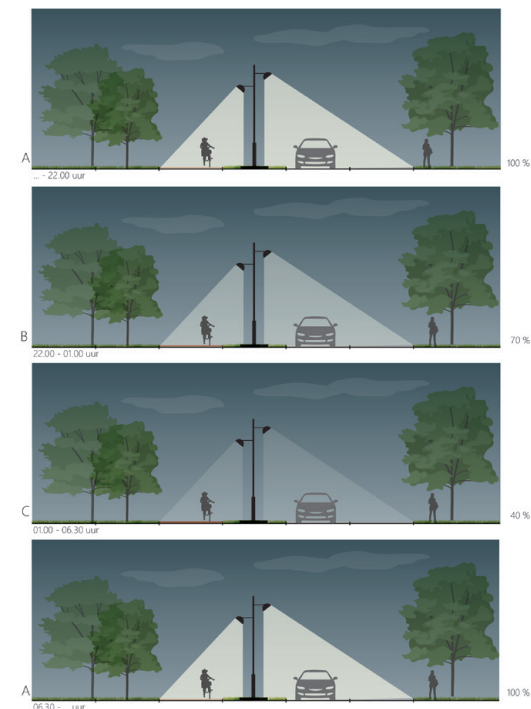
Calamiteiten

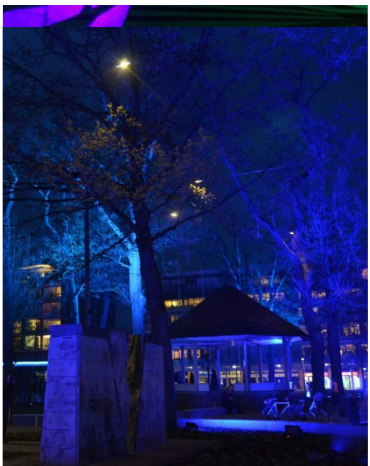
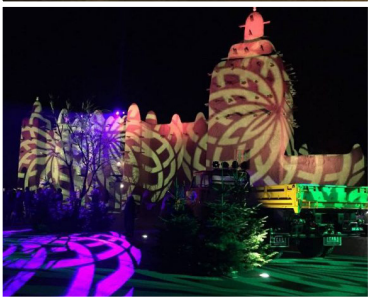
- Alle gebouwen in het park alsmede de evenemententerreinen dienen bereikbaar te zijn voor calamiteitenverkeer. Deze calamiteitenroute zal als onderdeel van de uitwerking van het park moeten worden mee ontworpen. Basisuitgangspunt is een 4.5 meter brede obstakelvrije doorgang.

Brandveiligheid

- Goed geregelde brandveiligheid van park en gebouwen conform Bouwbesluit en in goed overleg met de brandweer / veiligheidscoördinator.

Afbeelding: Voorbeeld Smart lights

#EmmenLights

7.4. Verlichting

Harmonieus totaalbeeld.

In relatief korte tijd onderging het centrum van Emmen een metamorfose die heeft geleid tot één samenhangend, mooi, uitnodigend en goed bereikbaar gebied. Een doordacht verlichtingsconcept verbindt de verschillende deelprojecten met elkaar. De belangrijkste doelstelling voor het vernieuwde centrum van Emmen was één samenhangende identiteit en het vergroten van de aantrekkingskracht: overdag, 's avonds en 's nachts. Het Creatief Mensenpark vormt een nieuw hoofdstuk in het verlengde van dit plan.

Het idee voor het licht in Emmen is gebaseerd op drie criteria: Shimmering nature, Dynamic light en Ornament. Met speciale software kunnen lichtkunstwerken worden geprogrammeerd, zodat ze voortdurend kan veranderen qua kleurenpalet en beweging. De verlichting bestaat uit zuinige ledverlichting, waarbij de functionele verlichting bovendien sensor gestuurd is. De regelbare intensiteit van de verlichting zorgt voor een aangename sfeer. Verlichting zorgt 's avonds voor een sprookjesachtige sfeer langs de routes. Zo wordt wandelen door het Creatief Mensenpark ook 's avonds en 's nachts een prettige ervaring.

Verlichting

- Criteria: Shimmering nature, Dynamic light en Ornament.
- Bijzonder lichtplan: future-proof, smart en intelligent lighting. Geïntegreerd en slim lichtgrid waarbinnen continue en open innovatie plaats kan vinden.
- Visitekaartje. Belichting van monumenten en hotspots.
- Respect voor de nachtelijke omgeving. Alleen verlichten wat verlicht moet worden en verminderen of doven van alle overbodige verlichting.

**Grote, monumentale eiken in rijopstelling
geven aan het park en zeer kenmerkend beeld.**

7.5. Beplanting

Openbare ruimte

De grote, monumentale eiken in rijopstelling en andere diverse, solitair staande, oude bomen geven aan het park een zeer kenmerkend beeld. De bomen die zijn aangeplant voor 1970 hebben een waardering gekregen (zie onderstaande waarderingskaart). Op basis van deze waardering is het deels mogelijk om in het kader van de transformatie - waar het echt niet anders kan- bomen te kappen. Wel geldt er een herplantplicht. De waarderingskaart dient elke 10 jaar te worden herzien.

Veel groen in het park heeft op dit moment een 'maskeer' en/of 'weghoud' functie. Een groot deel van het groen is onlosmakend gekoppeld aan de bebouwing of verblijfsruimten van de dieren. Een ingreep in het één houdt veelal tegelijkertijd een ingreep in het groen in.

De huidige beplanting is voornamelijk gebiedseigen, met als beeld het natuurdoeltype eiken-beukenbos. Tegelijkertijd zijn, vooral in de tuinen en 'werelddelen' van de voormalige dierentuin, een aantal exotische solitaire soorten toegevoegd. Beide natuurtypen (gebiedseigen en exotisch) bestaan naast elkaar in het park. Doel is om dat contrast verder te versterken.

- Elke nieuwe ontwikkeling in het park is integraal gekoppeld aan een bijdrage aan het groen.
- Om het parkachtige en groene karakter van de plek te behouden is het belangrijk de verhoudingen tussen verharding en groen te respecteren.
- Karakter: privacyrand richting de omwonenden blijft gesloten qua beplanting. De Nieuwe Savanne is open. Het Initiatievenpark voelt aan als bosachtige omgeving. Bebouwing is ingebed in het groen, als open plek tussen de beplanting. Zichtlijnen worden beperkt.

Stapsgewijs leuke
beplanting toevoegen
en laat het park als
park functioneren.

*Jaap Rensen

An aerial photograph of a park in autumn. The park is filled with trees showing vibrant orange and yellow foliage. A winding path or stream cuts through the center. Surrounding the park are residential houses and a dense urban area with various buildings and parking lots. The text is overlaid in the upper right quadrant.

Elke nieuwe ontwikkeling in het park is integraal gekoppeld aan een bijdrage aan het groen.

Bomen

- In beginsel geen van de monumentale bomen kappen. Ook de positie van de bomen is monumentaal. Als bomen aan het einde van hun levensduur zijn geldt een verplichte herplant. Overige bomen beperkt te kappen.
- Er wordt proactief een bomenstructuurplan opgesteld met als doel zekerstellen van de 'groene hoofdstructuur' voor de lange termijn.
- Cultuurhistorisch waardevolle groene structuren (lijnen en velden) zijn een zeer belangrijke kwaliteit voor het park. Nieuwe ontwikkelingen / beplanting worden zodanig ingezet dat ze dit versterken.
- Nieuwe boomsoorten worden gekozen vanuit het habitattypen 'eiken- en beukenbos van de lemige zandgronden' (inheems).
- Incidenteel worden meer exotische bomen toegepast als markering of accent (keuze uit het huidige aanwezige sortiment) om de exotische biotopen te versterken.

Grens openbaar-privé

- Nadruk in de overgang tussen gebouw en park ligt op transparantie; een onderlaag tot maximaal 1,50m hoogte, geen middenlaag en een goed ontwikkelde boomstructuur.

Openbaar gebied

- Vaste planten en siergrassen zorgen in het openbaar gebied voor een eenduidige vier-seizoenen structuur.
- De groenstructuur geeft 'body' aan het park, geleidt mensenstromen en stuurt het zicht.
- Op plaatsen waar transparantie wenselijk is, bijvoorbeeld het zicht op de Savanne, is de groenstructuur maximaal 60cm hoog.

Flora & Fauna

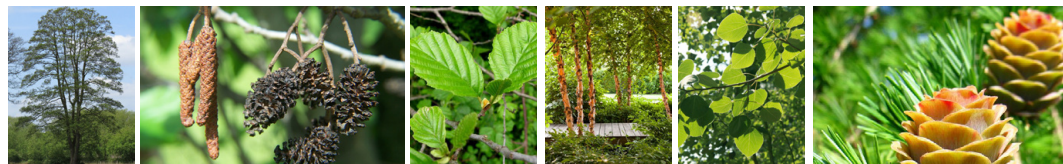
- Beleefbaarheid van- en maximale ruimte voor het landschap staat in het park op de eerste plaats.
- Er is volop ruimte voor leefbaarheid (voor de flora en fauna).
- Eventuele faunamaatregelen zijn functioneel, ze worden terughoudend en landschappelijk vormgegeven.

Zilver spar | Abies

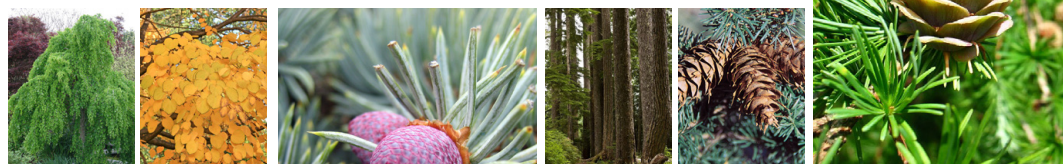
Esdoorn | Acer

Kastanje | Aesculus

Els | Alnus

Berk | Betula

Katsuraboom | Cercidiphyllum

Douglasspar | Pseudotsuga

Lariks | Lork

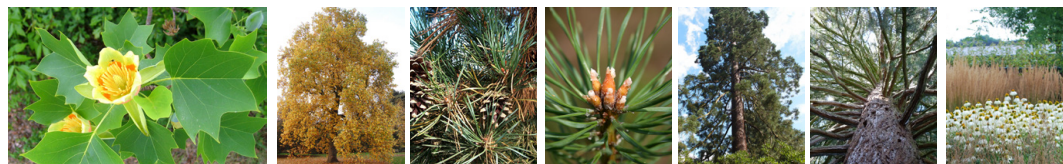
Gewone beuk | Fagus sylvatica

Spar | Picea

Hulst | Ilex aquifolium

Linde | Tilia

Catalpa

Tulpenboom | Liriodendron

Den | Pinus

Sequoia | Sequoiadendron

Platanus

Watercipes

Notenboom | Juglans

Tamme kastanje | Castanea

Siergrassen

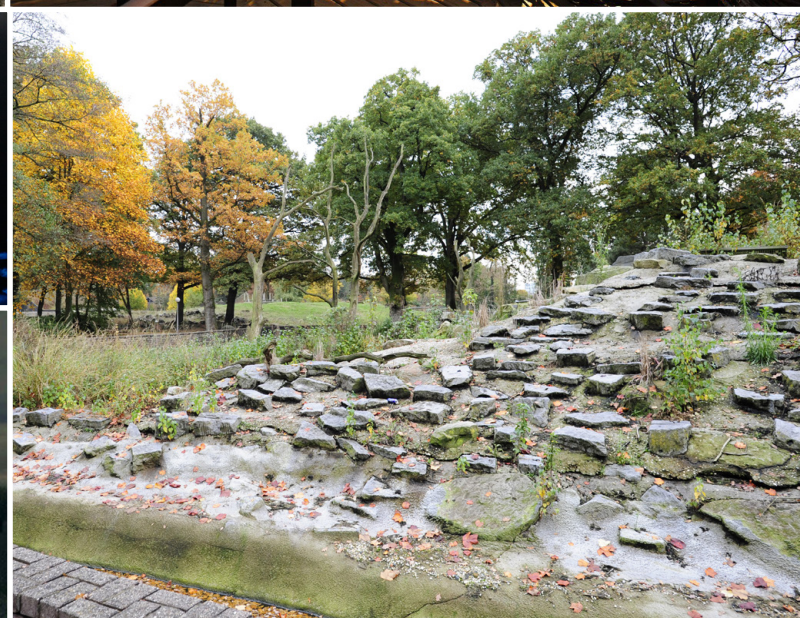
Populier | Populus

Amerikaanse eik | Quercus rubra Zomereik | Quercus robur

Acacia | Robinia

Huidig sortiment:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Droog/nat	Hoogte (m)
1. Picea abies													☀️💧	10-15
2. Acer rubrum													💧	15-20 (25)
3. Aesculus hippocastanum													☀️💧	20-25
4. Alnus Glutinosa													☀️💧	10-20
5. Betula pendula													☀️💧	15-20 (30)
6. Larix kaempferi													☀️💧	20-30
7. Cercidiphyllum japonicum													☀️💧	6-12 (15)
8. Pseudotsuga menziesii													☀️💧	30-50 (100)
9. Tilia europaea													☀️💧	30-40
10. Fagus sylvatica													☀️💧	30-35
11. Picea pungens													☀️💧	10-15
12. Ilex aquifolium													☀️💧	8-15
13. Pinus sylvestris													☀️	10-30 (40)
14. Platanus acerifolia													☀️💧	20-30 (35)
15. Juglans regia													☀️💧	10-18
16. Populus nigra 'Italica'													☀️💧	15-20 (30)
17. Quercus robur													☀️💧	25-30 (40)
18. Quercus rubra													☀️💧	20-30 (35)
19. Robinia pseudoacacia 'Frisia'													☀️💧	12-15
20. Liriodendron tulipifera 'Aureomarginatum'													☀️💧	10-15
21. Metasequoia glyptostroboides													☀️💧	20-30
22. Sequoiadendron giganteum 'Glaucom'													☀️💧	30-40
23. Castanea sativa													☀️💧	20-30
24. Catalpa bignonioides													☀️💧	10-15

7.6. Extreme natuur

Openbare ruimte

Naast het habitattype 'eiken- en beukenbos van de lemige zandgronden' (inheemse natuur) zijn er in de voormalige dierentuin ook exotische biotopen aanwezig. Bijvoorbeeld de solitaire bomen uit de voormalige villatuinen en de moerascypressen. Deze natuur is zeer kenmerkend voor het park en de aanwezigheid van deze bijzondere biotopen zal worden versterkt.

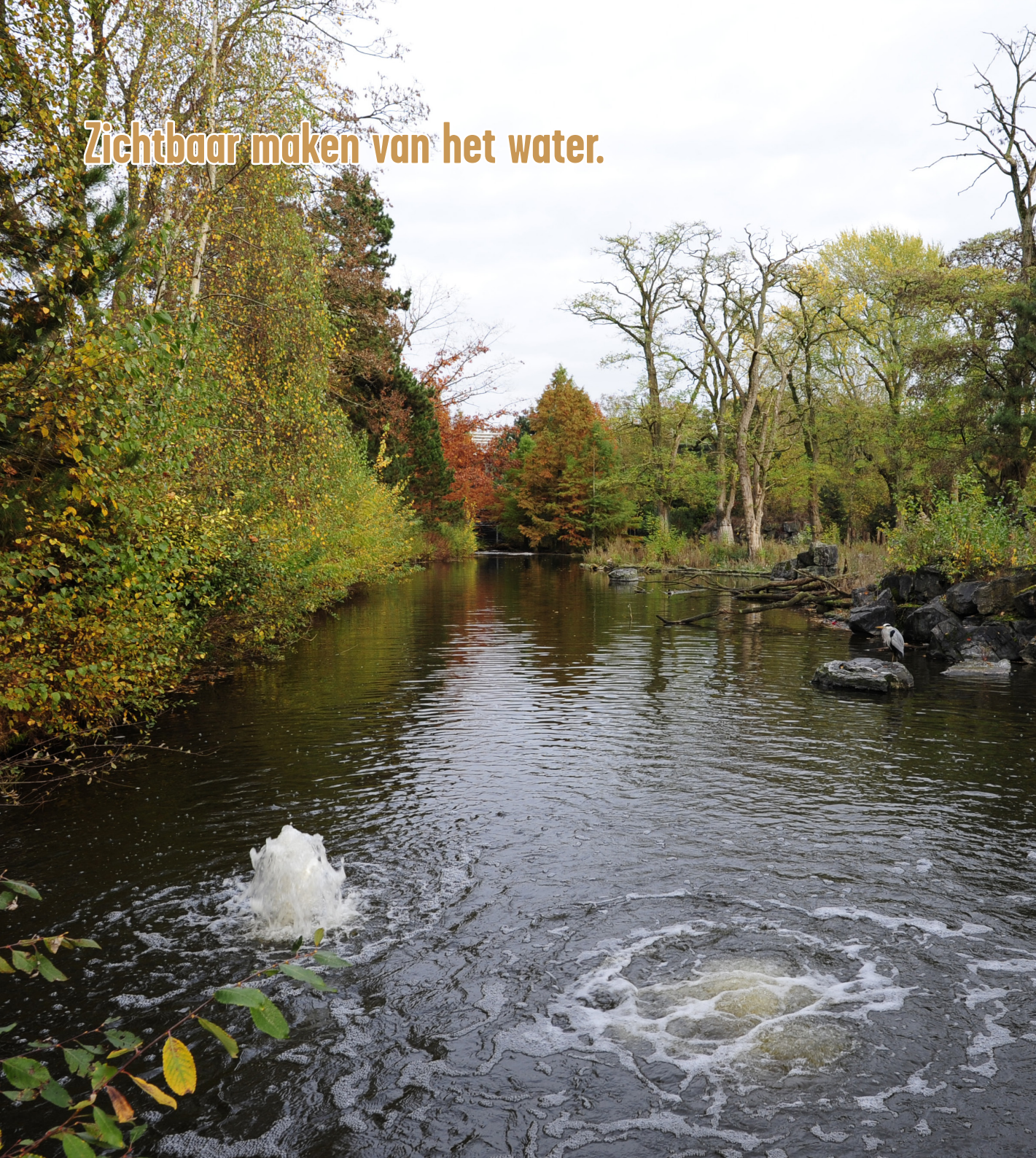
Daarnaast is er in het park ruimte voor 'Extreme natuur'. Te denken valt hierbij aan expressieve kunstvormen als Bio-art (bijvoorbeeld met lichtgevende bacteriën), vervlochten bomen en wilgentipi's.

- De basis is 'eiken- en beukenbos' met daarin bijzondere biotopen van extreme natuur.
- Exotische bomen worden toegepast als markering of accent (keuze uit het huidige aanwezige sortiment) om de bijzondere biotopen te versterken.
- Expressie in de vorm van natuur, high tech en biomimicry (bio-art).

Natuur kan ook kunst zijn.

*Jaap Rensen

Zichtbaar maken van het water.

7.7. Zichtbaar water

Openbare ruimte

Naast de groene component heeft het park ook diverse waterpartijen. Voor vrijwel alle waterpartijen geldt dat zij voornamelijk zijn aangelegd om waterdieren te laten verblijven en aanschouwen of om mens en dier op afstand van elkaar te houden. Zonder dieren zijn vooral deze verblijfruimtes kale, niet toegankelijke waterbakken. Ze zijn allen kunstmatig; de waterspiegel staat hoog boven het grondwater en de bodems zijn waterdicht. De bassins fungeerden ooit als begrenzing van de dierenverblijven. Deze functie blijft bestaan. De bassins vormen waar mogelijk de grens tussen de toekomstige gebouwen en het park zelf. Daarnaast zullen de bassins worden ingericht als biotoop; als natte zone in een overwegend droge eiken-beuken habitat.

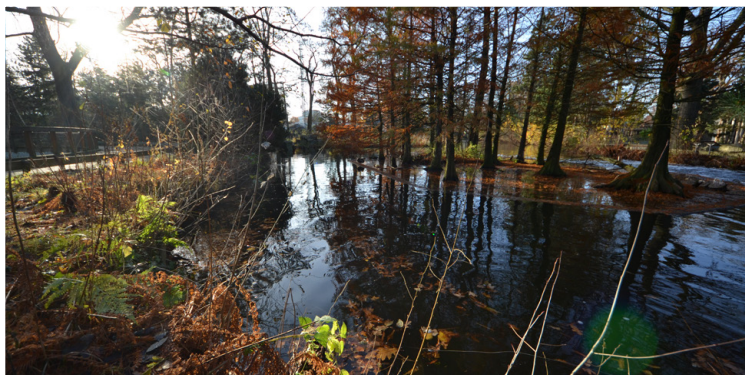
- In de toekomst blijft water een belangrijke rol spelen.
- De begrenzende functie van de te behouden waterbassins blijft behouden. Ze vormen de grens tussen de gebouwen en het parkgebied.
- Eventueel te behouden of nieuw te realiseren waterbassins worden ingericht als biotoop; als natte zone in een overwegend droge eiken-beuken habitat. Hier is plaats voor meer extreme natuur.
- Waterbassins dragen bij aan het thema duurzaamheid door het zichtbaar maken van water (en daarmee de bewustwording).

Huidige waterbassins.
Momenteel is het aandeel aan water in het park ruim 10.000 m².

Waterbassins worden ingericht als biotoop;
als natte zone in een overwegend droge
eiken-beuken habitat.

Duurzaamheid is ondersteunend aan de architectuur

Modulair bouwen

Waterbuffering

Plugin smartgrid

7.8. Duurzaamheid

Openbare ruimte

Om duurzaamheid echt succesvol te laten zijn moet het een logisch onderdeel vormen van het dagelijks leven. Daarnaast moet het geen stap terug zijn maar een stap vooruit. Door te focussen op eenvoudig te begrijpen duurzaamheidsthema's zoals socialer, gezonder, gelukkiger en slimmer wordt het eenvoudiger om ze toe passen. Duurzaamheid doelstellingen worden daarmee realistischer, beleefbaar en beter meetbaar. Werknemers gezonder maken door middel van architectuur is een duidelijke taak naar een architect. Verhalen vertellen met architectuur, mensen verbinden door naar de sociale kant van architectuur te kijken maakt duurzaamheid begrijpbaar, los van alleen de energetische kant.

- Duurzaamheid maakt zichtbaar en logisch onderdeel uit van het park.

Duurzaamheids ambitie

- Een gezonde en inspirerende omgeving voor de bezoeker waarin zij gestimuleerd worden tot bewegen en gezond en duurzaam gedrag.
- Een ontwikkelproces dat energie geeft aan de regio door regionale kennis en kunde op het vlak van duurzame innovatie (met name rond de thema's Energie, Klimaatadaptieve stad en Duurzame bouwmaterialen) te activeren en te benutten.
- Score van 8 op GPR-gebouw.

Energie

- Het realiseren van een energieneutraal park waarbij de prioriteit conform de eerste 2 stappen van de 'trias energetica' wordt gevolgd: (1) Beperk het energieverbruik door verspilling tegen te gaan; (2) Gebruik uitsluitend energie uit duurzame bronnen, zoals wind-, water-, bodem-, en zonne-energie. Voor zover mogelijk van lokale herkomst.
- Elektriciteit: 100% duurzaam opgewekt, met voorkeur voor lokaal.
- Gas: De nieuw te realiseren gebouwen of elementen in het park worden niet aangesloten op gas. Uitfasering van gas is ook voor huidige aansluitingen het uitgangspunt.

Milieu

- Klimaat adaptieve stad. Voormalig dierenpark gaat een actieve rol gaan spelen in een gezonde waterhuishouding voor het centrumgebied
- Afvalstromen: het sluiten van de grondstoffenkringlopen.
- Bouwen met lokale, biobased en secundaire grondstoffen. Bij de inrichting van het park worden zoveel mogelijk producten uit de voormalig dierenpark hergebruikt. Tevens wordt er optimaal gebruik gemaakt van lokale en secundaire bouwmaterialen zoals betongranulaat (uitgangspunt bij nieuw beton 100% granulaat), zwerfkeien, leem, Drents hout, etc.
- Innovatie op basis van 'proven technology'; betrekken gebruiker/bezoeker. Voorbeelden zijn: schommel die energie opwekt om Wifi te voeden, Plant-E. Afvalrecycling tastbaar/zichtbaar maken. Ledverlichting op solar.

Toekomstwaarde

- De basisstructuur van het park dient robuust te zijn, de flexibiliteit in de toekomst wordt gezocht in de bebouwing. Het streven is naar flexibele bouwmethodes met hoge mate van uitbreidbaarheid, indeelbaarheid en remontabiliteit en met hoge hergebruikpotentie van bouwcomponenten en materialen.

Verwijderen van verharding moet bijdragen aan lokale infiltratie.

Water

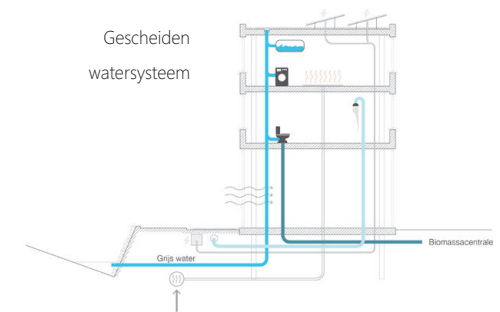
- Al het water in het park is zichtbaar. Afkoppeling van hemelwater wordt in principe zichtbaar uitgevoerd.
- Regenwater wordt zoveel mogelijk oppervlakkig afgevoerd. Door middel van waterspuwers of watervallen worden hoogteverschillen overbrugd.
- Water in het park heeft voldoende zelf filterend vermogen. Dit om te zorgen voor een goede waterkwaliteit (bijvoorbeeld door middel van toepassing plasbermen rondom van maximaal 20cm diep en minimaal 1m breed).

Infiltratie

- Bijna een kwart van het huidige park bestaat uit verharding. Infiltratie van regenwater wordt hierdoor sterk verhinderd. Streven is om het aandeel aan verharding te minimaliseren. Het verwijderen van verharding moet bijdragen aan lokale infiltratie.
- Bomen kunnen bij regenbuien 50% van het regenwater wat in hun buurt valt met bladeren en wortelstelsel afvangen. Door bomen de ruimte te geven krijgt infiltratie een extra boost. Bovendien versterken bomen in volle grond de parkbeleving. Zo min mogelijk boomspiegels, zo veel mogelijk park.
- Infiltratiezones worden bekleed met in het gebied aanwezige zwerfkeien. Zo wordt gelijk het maaibeeld gezoneerd. Wel dient hierbij rekening gehouden te worden met valveiligheid en routes voor het beheer.

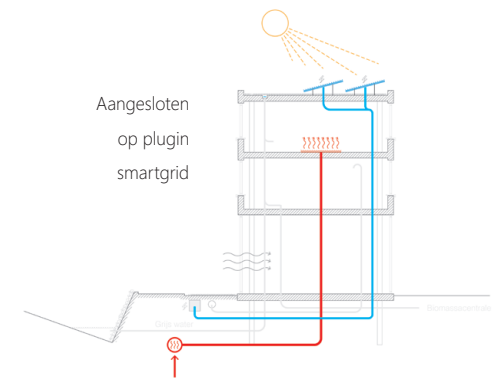

Al het water in het park is zichtbaar.

Lokaal energie opwekken.

deel C:

8. Bebouwing

Beeldkwaliteitscriteria

An aerial photograph of a park with trees in autumn foliage. Overlaid on the image are white architectural sketches, including a large, winding, multi-level structure in the center, a bridge-like structure on the left, and various smaller sketches of buildings and paths scattered throughout the park area.

Gebouwen staan altijd
ingebed in het groen.

Jaap Rensen

Nieuwe architectuur bestaat uit samengestelde,
kleinschalige volumes. Een organische architectuur.

8.1. Architectuurstijl

Bebouwing

Alle ontwikkelingen in het park vinden plaats binnen de context van een al bestaand park vol cultuurhistorisch en landschappelijk waardevolle elementen. Denk hierbij alleen al aan de eerder besproken eeuwenoude monumentale bomen. Gebouwen zullen dan ook zeer zorgvuldig en met respect voor de context worden ingepast. Het Creatief Mensenpark is geen plek voor rechthoekige, kloeki-dozen. De natuur is- en bomen zijn immers ook niet recht. Creatief Mensenpark Emmen vraagt juist om gebouwen die mee kunnen vormen en bewegen naar de organische vormen van de omgeving. Daarnaast zal de architectuur transparant zijn. Een transparante plint zorgt ervoor dat binnen en buiten op een logische wijze in elkaar overvloeien. Zo levert de architectuur echt een bijdrage aan het park.

- Toewijzing van een architect gebeurt met goedkeuring van het Kwaliteitsteam.
- Toevoeging van een kunstenaar aan het ontwerpteam is bij elke opgave een voorwaarde.
- Per initiatief zal een architectenselectie plaatsvinden. Initiatiefnemer draagt een aantal architecten aan die door het kwaliteitsteam beoordeeld worden. Architecten worden beoordeeld op basis van referenties, presentatie en visie op de opgave.
- Gebouwen mogen onderling verschillen maar delen gemeenschappelijkheid.
- Lokale materialen, next level architectuur (eigentijds, vernieuwend, iconisch) voor gevels. Kunststof en uitlopende materialen worden uitgesloten. Detaillering is ingetogen.

Transparantie

- De plint grenzend aan openbaar gebied is minimaal 75% transparant. Langs de buitenranden bij het spoor, de noordzijde langs de achterzijde van de Minister Kanstraat en de zuidzijde langs de achterzijden van de Sterrenkamp kan hiervan afgeweken worden.

Dakvorm

De dakvorm is zeer bepalend voor het architectonisch beeld. Plat vormgegeven, danwel gebogen als onderdeel van de totale organische vormgeving.

- Dakvorm: plat afgedekt of onderdeel van de totale organische vormgeving.
- Dakinstallaties zijn niet zichtbaar vanuit openbare ruimte, danwel groen ingepast.
- Wanneer een gebouw bestaat uit één bouwlaag en plat is afgedekt dient er sprake te zijn van een duidelijke dakbeëindiging.
- Verdiepingen van het gebouw dienen geprojecteerd te worden buiten de contouren van het Savanepad. Dakconstructies/uitkragingen/verbijzonderingen (geen gebouw zijnde) mogen in beperkte mate boven het Savanepad geprojecteerd worden. Hierbij is de minimale hoogte 4,5 meter en blijft het Savanepad obstakelvrij.
- Wanneer een gebouw plat is afgedekt en uit meerdere bouwlagen bestaat dient deze horizontaal geleed te worden.

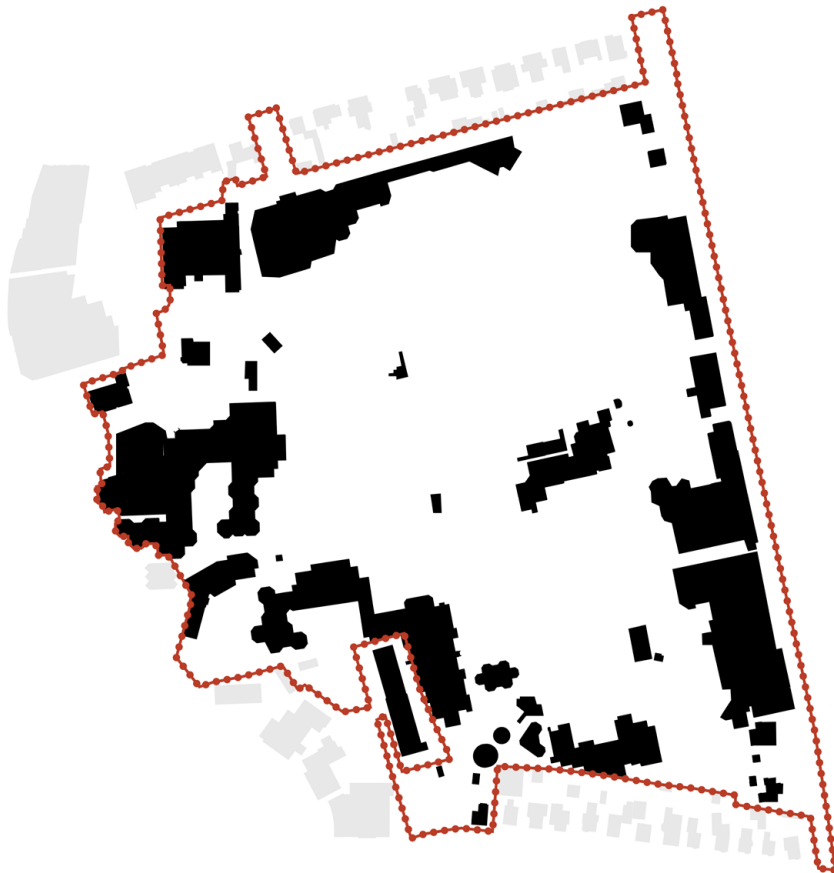

Architectuur stond bij ons altijd op de tweede plek, de natuur en de beleving ervan ging voor.

*Jaap Rensen

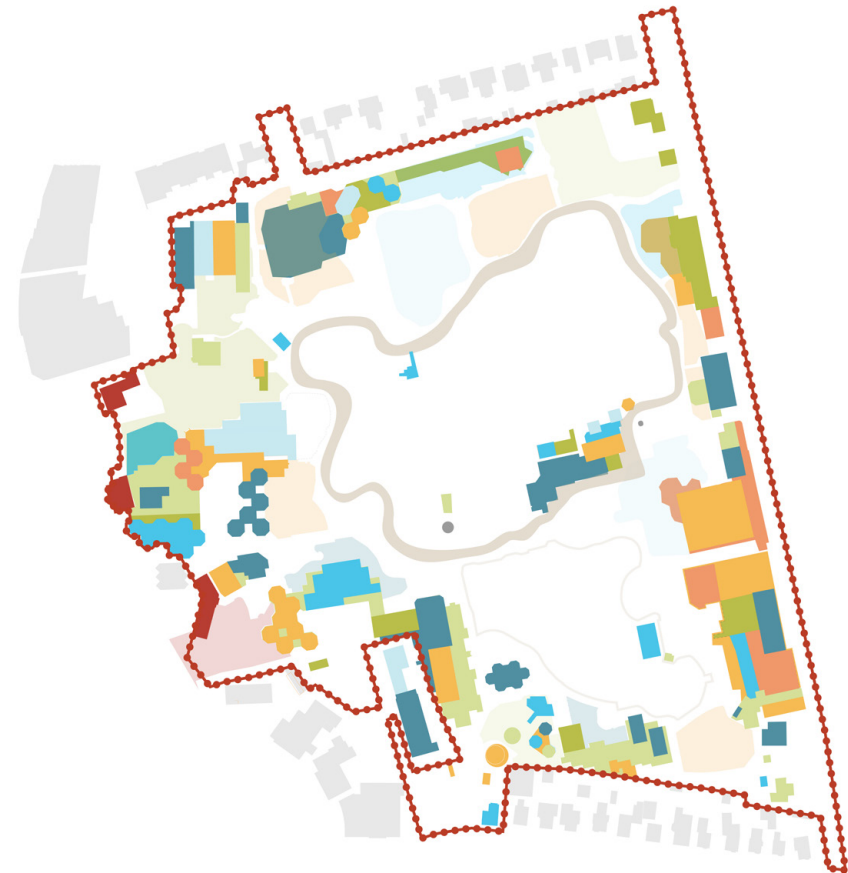
Footprint

- Momenteel is circa 2,6ha van het park bebouwd. Streven is om het aandeel aan park te maximaliseren en het aandeel aan bebouwing minimaal te houden. Het aandeel aan bebouwing (footprint) in het park mag maximaal met 15% toenemen. Zo blijft bebouwing gevoelsmatig te gast in het Creatief Mensenpark.

Maat der Dingen

- Zwart op wit lijken de gebouwen van het voormalige Dierenpark fors. Maar de stedenbouwkundige korrel van het park is kleinschalig en vol clustering. Gebouwen bestonden immers uit een verzameling sferen en (dieren)verblijven. Kleinschaligheid vormt ook een belangrijk uitgangspunt voor nieuwe ontwikkeling.

Kleuren in bovenstaande kaart
zijn willekeurig gekozen.

8.2. Maat der Dingen

Bebouwing

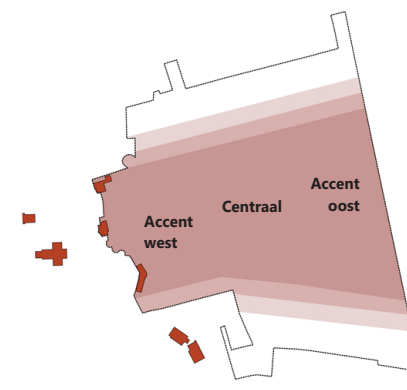
Na de bouwwerken analyse was de diagnose dat de stedenbouwkundige korrel van het park kleinschalig & geclusterd is. Deze kernwaarde is een belangrijk onderdeel van de nieuwe ontwikkelingen in het Creatief Mensenpark Emmen.

Footprint

- Stedenbouwkundige korrel van het park is kleinschalig en vol clustering.
- Nieuwe architectuur is organische architectuur (natuurlijke krommingen, gebogen lijnen, lossere vormen).
- De bebouwing is voornamelijk organisch van vorm. De maximale rechtsstand in de rooilijn is 12m (inclusief uitkragingen). Uitzondering hierop zijn de achterzijde van de gebouwen grenzend aan de buitenranden van het park.
- Organische vormgeving speelt in op directe landschappelijke omgeving (voegt zich in de natuurlijke omgeving).

Bouwenvelop

- De bouwhoogte is maximaal 11 meter. Uitzonderingen zijn een maximale bouwhoogte van 15m en 30m voor de uitzichttoren (zie schema zoekgebied bouwaccenten hieronder).
- Gebouwen met een footprint groter dan 200m² hebben een plintheogte van minimaal 4,5m.

Zoekgebied bouwaccenten

Bouwaccent mogelijk centraal in het park, aan het spoor en in het Entreegebied.

Bouw alleen als het moet
en bouw alleen wat strikt
noodzakelijk is, vaak is
een kleine aanbouw en
herinrichting voldoende.

*Jaap Rensen

Gebouwen zijn te gast in het park.

Ieder gebouw levert een bijdrage aan een afwisselend en levendig park.

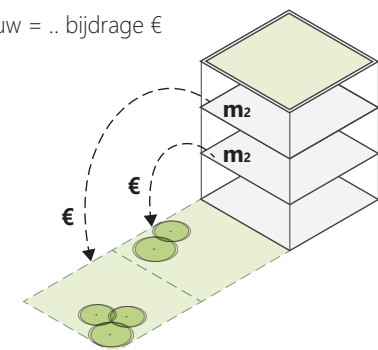
8.3. Bijdrage aan park Bebouwing

Creatief Mensenpark Emmen is aantrekkelijk voor bezoekers, passanten en verblijvers en heeft uitstraling op het omliggende centrum. Functies in het park dragen bij aan de levendigheid en algehele aantrekkingskracht van het centrum. Om deze ambitie waar te maken is het belangrijk dat gebouwen ook echt een bijdrage leveren aan de kwaliteit van het park.

- Ieder gebouw levert een bijdrage aan een afwisselend en levendig park (programmatische aanvulling, gemaximaliseerde interactie tussen gebouw en park: binnen en buiten vloeien in elkaar over, geen blinde gevels grenzend aan het park).
- Initiatiefnemers leveren een financiële bijdrage (naar ratio van het aantal vierkante meters) voor de inrichting en het beheer van de buitenruimte.

.. m² gebouw = .. bijdrage €

Binnen en buiten moeten in elkaar overvloeien.

8.4. Relatie binnen-buiten

Bebouwing

De architectuur in het Creatief Mensenpark zal transparant zijn. Een transparante plint zorgt ervoor dat binnen en buiten op een logische wijze in elkaar overvloeien. Zo levert de architectuur echt een bijdrage aan het park.

- De plint grenzend aan openbaar gebied is minimaal 75% transparant. Binnen en buiten vloeien in elkaar over. Langs de buitenranden bij het spoor, de noordzijde langs de achterzijde van de Minister Kanstraat en de zuidzijde langs de achterzijden van de Sterrenkamp kan hiervan afgeweken worden.
- Harmoniëring met het landschap staat centraal.

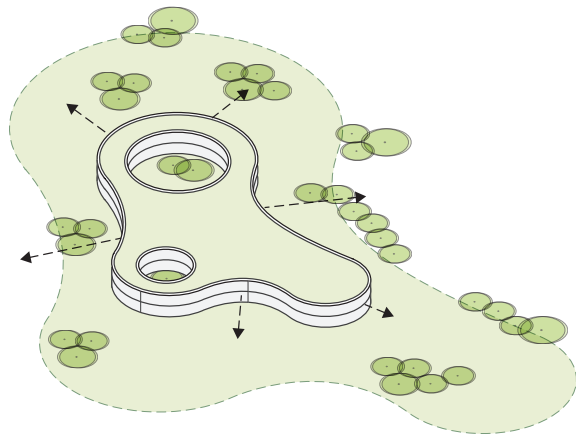
Oriëntatie en bedrijfsprofilering

Heldere oriëntatie is een wezenlijk onderdeel voor de gastvrijheid van Creatief Mensenpark Emmen. Informatiezuilen, richtingaanduiders, uithangborden en reclame uitingen vergroten de zichtbaarheid van bedrijven en ze personaliseren het park door het tonen van de aanwezigheid. Maar overdaad schaadt.

- Bedrijfsprofilering cq reclame dient beperkt van omvang te zijn en nadrukkelijk met de architectuur te worden mee ontworpen.
- De bedrijfsprofilering dient een geïntegreerd en ondergeschikt element te zijn in de gevel en harmonieus in de omgeving te zijn.
- Voor kleurgebruik geldt: neutraal van kleur. Lichtbakken of felgekleurde belettering of belettering die uitsteekt boven de nok- en gootlijn is niet toegestaan.
- Vlaggen en banieren zijn niet toegestaan.
- Plannen en ideeën voor oriëntatie en bedrijfsprofilering zijn integraal onderdeel van het gebouwonwerp en worden in dat kader aan het kwaliteitsteam voorgelegd.

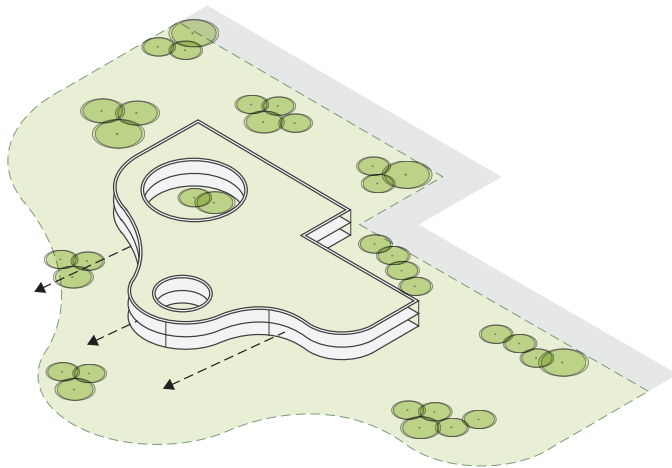

Groot gebouw oogt kleinschalig door vormgeving

Alzijdigheid: De zijden van de gebouwen die grenzen aan openbaar park zijn representatief vormgegeven.

Gebouwen presenteren zich altijd aan het park.

Gebouwen in de buitenrand van het park kunnen een meer pragmatische vormgeving krijgen met rechthoekige / rechte lijnen.

8.5. Oriëntatie en hiërarchie. Bebouwing

De zijden van de gebouwen die grenzen aan openbaar park zijn representatief vormgegeven. Gebouwen aan de buitenranden (achterzijde) van het park kunnen een meer pragmatische vormgeving krijgen met rechthoekige / rechte lijnen. De hoofdentree van gebouwen oriënteert zich altijd naar het Savannepad.

- Gebouwen presenteren zich altijd naar het Savannepad.
- De hoofdentree oriënteert zich altijd naar het Savannepad. Daarnaast zijn secundaire entrees vanaf eventuele parkeerplaatsen aan de achterzijde toegestaan.
- Gebouwen aan het Savannepad krijgen een entree over de volledige hoogte van de plint.
- De begane grondlaag (plint) van het gebouw dient op voldoende afstand van het Savannepad gesitueerd te worden. Dit om gevoel van ruimtelijkheid te behouden.
- Het materiaal van het Savannepad loopt door tot aan de entree van het gebouw (verbreding Savannepad) en gebouw en pad sluiten aan op dezelfde hoogte (voor toegankelijkheid en representativiteit van het beeld).
- Nuts- en utilitaire voorzieningen worden integraal meegenomen in de architectuur (denk aan: brievenbus en CAI-kasten).
- Alzijdigheid: De zijden van de gebouwen die grenzen aan openbaar park zijn representatief vormgegeven.
- Gebouwen in de rand van het park, omringt met groen kunnen een meer pragmatische vormgeving krijgen met rechthoekige / rechte lijnen. Het gaat hierbij om de buitenranden bij het spoor, de noordzijde langs de achterzijde van de Minister Kanstraat en de zuidzijde langs de achterzijden van de Sterrenkamp.

De constructie is voor de eeuwigheid,
de inbouw flexibel in te richten.

8.6. Flexibiliteit

Bebouwing

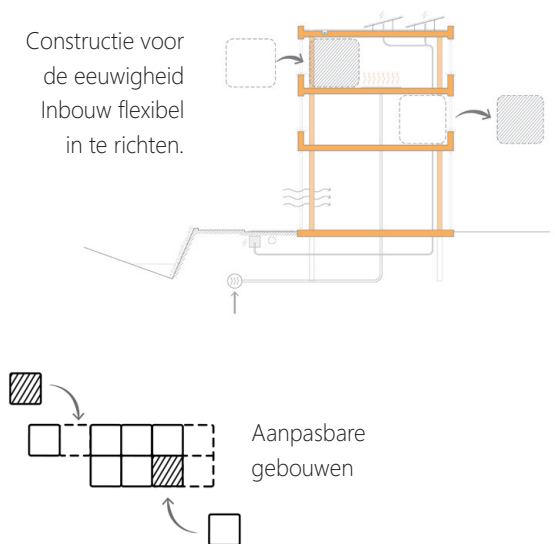
Gebouwen in het park zijn aanpasbaar. Er is een faciliterend skelet met daarbinnen ruimte voor een flexibele en remontabele invulling.

Multifunctioneel

- Faciliterend skelet (constructie is voor de eeuwigheid, de inbouw flexibel in te richten).
- Dubbelgebruik van voorzieningen (zowel intern als extern) wordt gestimuleerd (initiatiefnemers leveren en inspanning om een bepaald deel in het gebouw dubbel te gebruiken).

Bouwmethodiek

- Gebouwen zijn aanpasbaar: minimaal remontabel of demontabel bouwen.

Verzorg en koester het
park en het zal bloeien.

*Jaap Rensen

CREATIEF MENSENPARK EMMEN

Attractief zoologisch park met duurzame organische architectuur

